SERFŐZŐ SIMON

AMERRE MENTEM

Amerre mentem,
mindig vonatok kísértek.
Kémények meredtek ki a világból,
s szelek rotorjai berregtek el felettem.

A láthatáron mindenütt füstölték az eget
a szegénységig kifosztott vidékek,
s gyárbirtokok cselédjei tülekedtek
a félrecsúszott útszéleken.

Lucskos mezők kísértek,
s összetört életek roncstemetői,
míg az aszfaltgyepen rágógumin kérődző
suhanccsordák deleltek mindig délben.

Amerre mentem, mindenütt
öblös szellőzőnyílások lehelték bűzös szagukat.
S szabadjára engedett utak búcsúzkodtak:
amerre akartak, mehettek világgá isten hírével.

HÁY JÁNOS

EGY NEM VIDÉKI FÉRFI

Én nem vagyok vidéki. A vidékiek vidéken élnek, este munka után kimennek a kertbe megkapálni a növényeket, amikről úgy gondolják, hogy érdemes termelni, pedig nem, mert a közeli Tescóban még benzinköltséggel együtt is olcsóbban vehetik meg, de ezt nem képesek belátni, mert vidékiek.

A vidékiek nem tudnak rendesen magyarul, nákolnak, és az ikes igéket még hírből sem ismerik, ráadásul olyan akusztikával ejtik ki a szavakat, hogy az embernek fingja sincs, mit mondanak, nem érdemes megkérdezni tőlük, hogy hol lakik az az ismerősünk, aki erre a vidéki településre költözött, nem tudni, miért, talán mert a felesége vidéki volt. Jól beválasztott. Vidéki nőt elvenni feleségül istencsapása, egy csomó olyan szót használ, makuka, mamusz, hogy csak mö betűset mondjak, amit tök ciki felvállalni mások előtt, ráadásul meg sem tud szokni a városban, mert minden idegesíti, sok az ember, meg gyorsan mennek a buszok, meg hogy senki nem tudja, hogy mit jelent az, hogy makuka. Szóval kár megkérdezni, hogy hol lakik ez

az ismerősünk, mert úgysem értjük a választ, hogy mennyél egyenest föl a Börzsönyi utcán, a Bangyiközön át, keresztül a patakhídon, oszt ott balra. Ezt mondják, de tuti, hogy nem érted meg, ha meg valamit megértesz, akkor mit jelent az, hogy Bangyiköz?, biztos nincs rajta a Google-térképen.

Én nem vagyok vidéki, mert Budapesten élek, és azt is lehet tudni, hogy aki azt mondja, hogy Budapesten él, az valójában Budán él. Szóval én Budán élek, zöldövezeti környezetben, konzervatív szavazóbázis közepette, egy olyan kerületben, ahol a kerület bejáratát egy hatalmas turul őrzi, hogy még véletlenül se keveredjenek ide vidékiek meg cigányok. Jó, egyidőben én is éltem vidéken, de ki emlékszik már arra, meg az különben is véletlen volt, mert odaszülettem, egyébként legalább piszok régen, de rendkívül korszerű körülmények között. Otthon szülés volt, már akkor, amikor még Geréb Ágnes is csak kiscsoportos óvodás volt, és semmit nem hallott a saját jövőjéről, teljesen lekötötte a kórházban születés traumája. Ideiglenes tartózkodási hely volt az a falu, mert én akkor is budapesti voltam, amíg ott laktam. Nem beszéltem tájszólással, nem tudtam megkülönböztetni a kacsát meg a libát, vagy azt talán igen, mert azt egy fővárosi is meg tudja, de a búzát meg az árpát biztosan nem. Amikor kiküldtek a szecskásba (az meg mi?), hogy hozzak egy bögre árpát, ott álltam a gabonával teli hordók előtt, hogy melyik lehet az árpa, és a képbe még az is bezavart, hogy volt olyan is, hogy tritikálé.

Ideiglenes vidéki tartózkodásom csak arra szolgált, hogy megerősítse bennem, hogy én egy fővárosi lakos vagyok, a vidéktől irtózom, mint minden fővárosi lakos, legfeljebb a Balaton környéki falvakat tudom elfogadni, kizárólag persze nyáron, mert akkor ezek a falvak hozzá vannak csatolva a fővároshoz, ahogyan néhány horvátországi nyaralóhely is. A vidéknek az a baja, hogy vidéken van. És minden vidéken van, ami a főváros határán túl van, az agglomeráció települései is, sőt, azok vannak a leginkább vidéken, mert oda olyanok költöznek, akik önszántukból vidékiek akartak lenni, Pomáz, Telki, Csömörről meg Vecsésről már nem is beszélve. Valójában a főváros már Aquincumnál véget ér, Békásmegyer már vidék, Káposztásmegyer meg persze hogy az, annak már a neve is vidéki.

Én itt öregedtem meg Budapesten, és azért kerültem ebbe az intézetbe, mert budapesti lakos vagyok. Ide egy vidéki nem kerülhet be, egy olyan ember sem, aki abban a faluban lakik, ahol ez az intézmény van, mert ez egy fővárosi fenntartású intézmény, kizárólag fővárosi lakosok számára. Olyan, mint a nagykövetségek, hogy az amerikai nagykövetség Budapesten: az Amerika. Ez az intézmény meg itt Vámosmikolán: Budapest. Az egy félreértés, hogy én vidéken lennék. Nem, én Budapesten vagyok, ennek az intézménynek a lakója mondhatni olyan, mint egy követségi alkalmazott. De ha meghalok, nem kerülök oda, a temetőnek abba a parcellájába, ahová az otthonban elhunyt budapestiek kerülnek, mert nincs nekik senkijük, és csak úgy egy egyenkeresztet raknak rájuk, úgy néz ki a parcella, mint egy haditemető. Én nem, mert engem várnak a barátaim a Farkasréti temetőben. Hiányzom nekik, üzentek, hogy menjek, mert nincs ki a pókerparti, ha én nem vagyok ott, meg én tudok olyanokat mesélni, amit jó meghallgatni. Én oda kerülök vissza, ahol lakom, mert én egy fővárosi lakos vagyok.

LACI BÁCSI

Bár a Műszaki Egyetemen végeztél, és lehettél volna mérnök, visszamehettél volna abba a húsipari kombinátba, ahol az apád volt az igazgató, de most egy másik férfi ül abban az igazgatói irodában, a valahai vértócsa fölött. Mehettél volna oda, hisz az az utód mindig is nagyon szeretett téged, mert szerette az apádat, vidékről került Pestre, egy budai gimnáziumban végzett, ahol volt fiúkollégium. Korai elszakadás a szülőktől, akiket kegyetlenkedő nevelőtanárok helyettesítettek a kollégiumban, s a kegyetlenkedő tanárok mellé felzárkóztak a felsőbb éves tanulók is, akik mondhatni tanári engedéllyel kínozták az elsősöket, hogy megtanulják, majd ha ők is harmadikosok, netán negyedikesek lesznek, miképpen kínozhatják az aktuális elsősöket. Így lehet egészségesen kijönni a korai kínzások sérelméből, hogy visszakínozza az ember a kisebbeken, hogy mondjuk az alvó elsős lábujjai közé papírcsíkot húznak, és meggyújtják, amikor a tűz eléri a testet, hát nagyon lehet rajta nevetni, hogy ugrik ki az ágyból ez az elsős, és sikoltozik meg rángatózik, mert fogalma sincs, mi történt vele. Ha visszakínzod, akkor lesz egészséges a személyiség, mondta az egyik negyedikes, aki pszichológia szakra jelentkezett, s elsőtől gondolkodott a kínzások személyiségformáló hatásáról, ide jutott, s ennél tovább nem sokkal, mert háromszor futott neki a felvételinek, háromszor el is bukta. A bukott felvételik közben az elméletet még kicsit bővítette, hogy azért kell bekerülni, hogy majd a felvételiztetéskor mint a diákönkormányzat képviselője hozzásegítse a felvételizőket ahhoz, hogy ők is elbukják a felvételijüket. Hogy a felvételik kapcsán hatásos lehet-e a máson levert sérelem koncepciója, soha nem tudta meg, mert negyedszerre már nem próbálkozott, betegkísérő lett egy kórházban, hogy benn maradjon az egészségügyben, néha mentőre is beosztották, s hát kicsit elharapózott az alkohol és azok a tudatmódosító gyógyszerek, a kor pszichedelikus ajánlatai, például a Parkinson-kórra adott Parkán, az alkohollal meglökött nyugtatók és a Gracidin, amihez bizalmi úton hozzájutott, szóval ez az életmód hamar oda juttatta, hogy a kenyéradó intézmény, a kőbányai Bajcsy-Zsilinszky-kórház orvosai sem tudtak rajta segíteni egy túladagolás alkalmával. A temetésére kevesen mentek el, a szülei már nem éltek, a kórházban meg a legtöbb kolléga arra hivatkozott, hogy épp szolgálatban van. Nem akartak közösséget vállalni ezzel a munkatárssal, nehogy gyanúba keveredjenek, hogy honnét is szerezte ezeket a vényköteles gyógyszereket. Az a valahai elsős se ment el, aki amúgy hálás volt ennek a negyedikesnek, mert az elviselhetetlennek látszó bántások sodorták végül egy civil szervezethez, ahol jogi diplomával a zsebében más, mindenre elszánt harcostársakkal a bántalmazó apákat és anyákat üldözte, csekély sikerrel, mert a rendőrség meg volt győződve arról, hogy ami a csukott ajtók mögött zajlik, az magánügy, s persze nagyon elcsodálkoztak, amikor mégis riasztották őket, mert ez a magánügy végül is családkiirtáshoz és öngyilkossághoz vezetett.

De azt a fiút, akiből később az apa utódja lett, nem kínozták sokat, hisz mindent megcsinált, amit a felsősök elvártak tőle, ilyen volt. Hálás volt azért, hogy egy budapesti gimnáziumban tanulhat, s hogy majd, ha jól tanul, elvégezhet egy egyetemet vagy főiskolát, mondjuk az élelmiszeriparit, amit el is végzett, és lehet egy jelentős beosztású alkalmazott egy nagyobb húsüzemben, amint lett is, és hálás volt a budapesti lakosságnak, hogy őt is befogadta egy idő után, amikor levetkezte a

tájszólását, és az öltözéke is hasonult a helyi lakosság öltözetéhez. S mikor a budapestiek látták, hogy ez egy olyan vidéki, aki tényleg hálás a befogadásért, na, akkor tényleg befogadták, azzal a megkötéssel, hogy soha ne feledd el, hogy befogadtunk, mert ha elfeleded, akkor mi rögvest visszatoloncolunk abba a kis észak-magyarországi faluba, ahonnét a fővárosba evakuáltak valaha a szüleid. De jó, ha tudod, ott már senki nem lesz kíváncsi rád, mert a rokonaidtól elszakadtál, a szüleid meghaltak, a családi vagyont szarért-húgyért eladtátok a frissen beköltöző cigányoknak, a népdalkincset meg feldolgozták hozzáértő budapesti szakemberek. Tiszta forrásról meg jobb nem is álmodozni, mert a legmélyebb kutak is olyan nitrátosak, hogy még locsolni sem érdemes belőlük, a patak meg… hát nem fűszálakat meg parti fákról letört ágacskákat sodor, hanem vegyszeres flakonokat. Szóval, sehol nem leszel otthon, úgyhogy maradj hálás, hogy itt elfogadjuk tőled, hogy otthon érzed magad. Ez az utód az igazgatói székben persze azt el sem tudta volna képzelni, hogy igazgató is lehet, de logikus, hogy azzá lett, mert az apa is ezt szerette volna, ha az a lövedék nem vet véget az életének, talán önkezűleg, talán a valahai bajtársak által. Ha ez nem történik meg, nyugdíj után biztosan ennek az utódnak adja át az igazgatást, talán valami tanácsadói szerepet azért megőrzött volna, hogy ne legyen olyan gyors a váltás, hogy igazgató, aztán meg semmi, csak otthon ülő nyugdíjas, akinek a legfontosabb programja a vásárlás meg az orvos.

Nagyon örült ez a férfi, hogy igazgató lett, bár bánkódott a főnöke halálán, mert szerette azt az embert, jó volt vele, mindenre megtanította, amit tudni kell egy ilyen vállalat irányításához. Ezért is volt zökkenőmentes az átállás, egy percre nem akadt el a vágóállatok pusztítása és feldolgozása. S ennek persze a magyar lakosság örülhetett, hisz évszázados éhezés után végre jóllakhatott, valamint az a sok-sok éhes szovjet ember is, akiket épp az itt gyártott húsipari készítményekkel tápláltak. Húst eszünk hússal, mondta egy falusi, talán épp vámosmikolai ember, amúgy béresek leszármazottja, mert ekkor még senki nem sejtette, mennyi káros következménye van a húsevésnek, egyáltalán az élelmiszer-túlfogyasztásnak, s persze nem lehet azon csodálkozni, hogy ez a vidéki lakos, számos más vidéki lakoshoz hasonlóan, végül elég fiatalon áttételes rákban elhalálozott a húsfogyasztás miatt, s nem azért, mert a körzeti orvos félreértelmezte a betegséget, hogy ne panaszkodjunk egy kis hasfájás miatt. A felismerés pillanatában, ami két hónappal később volt, ez a felismerés a gyógyulás szempontjából már nem volt időszerű.

Mehettél volna ide, mert a Laci bácsi, hogy nevezzük meg ezt az új igazgatót, mondta, hogy gyerek, vagy talán így, hogy fiam, neked itt mindig van hely, lehetnél a jobbkezem, rögtön kezdőre főmérnök, aztán ha nyugdíjba megyek, igazgató. Mert a Laci bácsi egy pillanatra sem felejtette el a volt igazgatója családját, rendszeresen ellátta őket húsipari termékekkel, ahogyan a saját családját is. Nem is tett különbséget, legfeljebb a mennyiségben, mert ők négyen voltak, két gyerek és két felnőtt, mégiscsak több kellett, pont a duplája, de ez így akkor is egyenlő bánásmód volt, és megfelelt az igazságos társadalom általa is hitt eszményének, bár ebben az igazságosságban igazság szerint csak ez a két család osztozott. Mehettél volna oda, de te ezt nem akartad választani, hogy mérnök legyél, semmi közöd nem volt a mérnöki munkához, csak azért mentél a műszakira, mert jó voltál matekból, s a diploma után le is vontad a következtetést, hol van, ahol az számít, hogy matek. Hát a pénzügyben.

Hamarosan egy bankhoz kerültél, hogy számolhass, és megteremtsd azt az alapot, amiből majd felépítheted a saját cégedet, amit már ekkor, holott még nem volt cég, birodalomnak neveztél, és úgy mondtad a feleségednek, hogy annak a birodalomnak te leszel majd a királynője. A feleség mosolygott, mert örült, hogy bármilyen kicsi is volt a birodalom, sőt nem is létezett, ő mégiscsak királynő benne. Ott te leszel a királynő, mondtad, és megölelted a nőt, a gyerekek már aludtak, ledöntötted az ágyra, és érezted a nagyságodat, hisz a királynőt dugod meg, a legfontosabb nőt, aki a világon lehet, mert még nem tudtad, hogy miként fog ez a birodalom elsodorni ettől az akkor még gyönyörű, legalábbis általad gyönyörűnek tartott nőtől, ahogyan Caesar gályái sodródtak el az egyiptomi partoktól, a messzeségben hagyva Kleopátrát. A királynő csendben, de egyre hevesebben kapkodta a levegőt, jó volt, ahogyan mindig jó volt, nem volt rossz szaga a szájatoknak, nem volt rossz szaga a bőrötöknek, nem szaglott a leheletetekből a romlott szív szaga. Összebújva maradtatok. Nem tudod, mikor fordultál át a másik oldaladra.

Hát ilyen háttérrel hogyne lett volna kedved a birodalomépítéshez. Akár egy nagy római császár, Traianus, akinek uralkodása során a legnagyobbra duzzadt a birodalom, úgy érezted magad, de névről csak Hadrianus jutott eszedbe, aki egyébként visszametszette a határokat, de ezt csak a történelem szakosok tudták egyetem után pár évig, aztán ők is elfelejtették. Kikelni abból az ágyból, ahol királynővel háltál, ilyenné teszi a férfit. És elindultál foglalni.

Míg a királynővel töltötted az éjszakákat, leomlottak a köztulajdon bástyái és véderőművei, megszűnt az az államrend, ami korlátok közé szorította a lakosságot, korlátozta a véleményszabadságot, korlátozta az utazásokat, a lakhatást, a vagyonosodást és a magántulajdont. Mindezek a korlátok ledőltek, s épp az történt, amire a változásról álmodozók nem gondoltak.

Nem egy felszabadult élet kezdődött, hanem inkább egy kedvetlen, kiábrándult, tele vágyakozással a valahai korlátokkal telt, ám biztonságos állam után, a régi bácsi uralma után. Mert az olyan bácsi volt, aki szerette a népet, és gondoskodott róla, és szóba állt vele, amikor például elment a vásárcsarnokba, meg felszállt a villamosra, és megkérdezte az utazókat, hogy a néni hogy érzi magát? Hát van ez a magas vérnyomás. De ugye a nyugdíj se alacsony?, kérdezte a régi bácsi, és elnevette magát. Dehogy, épp elég a gyógyszerekre, mondta a néni, s hogy megfoghatja-e a régi bácsi kezét? Inkább én fogom meg a néniét, mondta a régi bácsi, mert abban, hogy ilyen jól él az ország, benne van a néni sok-sok munkája is. Hát ki ne vágyna egy ilyen szeretetteli országra, s úgy néztek az utazók a villamosról leszálló régi bácsira, ahogyan az apostolok az épp mennybe emelkedő Jézusra. A valahai villamos elszegényedett utasai és azok gyerekei nem tudtak örülni a szabadságjogoknak, mert hogyan is lehetne egy éhes ember szabad, kit érdekel, hogy akár naponta kétszer is utazhatsz nyugatra, ha a szomszéd városig sem tudod megváltani a jegyedet.

A jobb világról álmodozó ifjaknak, a szakállas, kitérdesedett kordnadrágban járó álmodozóknak el kellett fogadniuk, hogy a demokrácia is egy társadalom, aminek keretrendszere van, s bár nem diktatórikus módszerekkel, külső erőszakkal készteti a lakosságot engedelmességre, megvannak a maga körmönfontabb eszközei. A hitelek, az egzisztenciális kiszolgáltatottság mindenkit kezesbáránnyá tett, olyanokká, akik nem mertek élni az amúgy létező jogaikkal. Nem hozott megváltást a változás. Nincs olyan társadalmi rend, amiből automatikusan következne az emberi lét boldogsága, hacsak nem vagy lelki szegény vagy valamely más, a hegyi beszédben megnevezett csoport tagja. Csak az új hatalomra

és pénzre vágyóknak hozott felszabadulást a változás, s te ott sürögtél-forogtál közöttük, felvértezve a királynőtől megkapott erővel. Olyan társadalomra volt szükséged neked és a barátaidnak, ahol szabad verseny van, mert tudtad, hogy ebben a versenyben egy lépéssel előbbre jársz, mint azok, akik most kaptak észbe, amikor már az állami vagyon értékesebb része rég elpárolgott a közös fazékból.

Olyan politikai erők mögé álltál, amely erők a te érdekeidet képviselik, nem érdekeltek az eszmék, csak a meggazdagodás, amihez, ha bármely eszmére szükség volt, hát bátran álltál oda, nem volt hit benned semmiben, a régi hitektől eltávolodtál, új eszméknek pedig nem tudtál harcosa lenni. De mivel bizonyos vállalkozásokhoz szükség volt a törzsközösség felmutatására egyes politikai csoportokkal, ezért néha határozottan kiálltál, vagy támogattál eszméket, ha kellett, az esélyegyenlőséget vagy épp a törvény előtti egyenlőséget, vagy a köztehervisselést, amely eszmékre egyébként magadban köptél, ugyan már, mért lennének egyenlőek az esélyek, amikor már biológiailag le van osztva a pakli. A tévében csak azért nézted a parlamenti beszámolókat és a belpolitikai csatározókról szóló híradásokat, hogy ellenőrizd, hányadán állnak a te üzletfeleid a politikai térfélen. Akkor vetted észre, gyakoriak voltak a tömegmegmozdulások, és a tévé még ezeket közvetítette, épp akkor volt gondolva az új, immáron cenzúrázatlan sajtó működésének elve, nyugati mintára, ahogyan például az angolok csinálják, de ez az illúzió hamarosan füstté vált, és minden kormányzat kisebb vagy nagyobb mértékben visszaélt a kormányzati lehetőségeivel a sajtó terén is, de ott az elején még megvolt az illúziója egy olyan sajtónak, amely megfelel a tizenkét pontból az elsőnek, és…

Ekkor vetted észre egy „nemzeti értékek és érdekek, Magyarország a magyaroké" melletti tüntetésen a tévében a Laci bácsit. Egy szélsőséges eszméket valló egyesület elnöke lett. Nyugdíjas volt, és valahogy így megöregedvén újra felfedezte, hogy honnan származik, szárba szöktek úgymond a gyökerei, s rájött, hogy egész életén át csak a kommunistákat szolgálta ki, nem az olyanokat, mint amilyen ő volt, fejtegette egy „most megmondom az igazat" roham alkalmával a mozgalom nagygyűlésén, mert persze ő is része volt az apparátusnak, annak a nyolcszázezernek, akik a rendszerváltás utáni értelmezésben szinte véletlen sodródtak ott be a pártba, hanem az olyanokat, akik nem olyanok voltak, mint ő. Vagyis itt átváltott egy egyszerű kategóriára, nehogy véletlenül valaki félreértse, szóval a zsidókat. De most már elege lett belőle, és rájött, ha nem őket szolgálja ki, mennyivel többre vitte volna az életben. Mivel gazdasági ember volt, ki is számolta ezt a többletet, s ebből a többletből jutott volna neki budai lakhatás és balatoni ház, ami így persze nem jutott. Laci bácsi ettől fogva haláláig követte és tovább finomította ezt az eszmekört, minden erre vonatkozó könyvet megvásárolt, még egy olyat is, amit rovásírással írtak. Bár nem ismerte az írásjeleket, de mondta az eladó, hogy az is arról szól, s ezek az elvbarátok nagyon hittek egymásnak, ezért aztán a Laci bácsi sem feltételezte, hogy az eladó nem mond igazat, s az Egri csillagok egy példányát veszi meg aranyáron rovásírással. Igaz, tágabban értelmezve az Egri csillagok a migráció ártalmáról szól, hogy mi lesz, ha nem állja útját a bevándorlók százezreinek kétezer oroszlán.

Laci bácsi az olvasmányai segítségével világméretű összeesküvéseket fedezett föl, s a hasonló nézeteket valló fegyvertársakkal, köztük volt a Szittya könyvesbolt vezetője is, ahol a Gárdonyi-regényt vette, hosszasan vitatták, hogy mit lehetne tenni. Végül a titkos társaság gondolatáig jutottak el, hogy ha a szabadkőművesek így igazgatják a világot, mert az egyik

igazgató szervezet, úgy tudták, s erre bizonyítékaik is voltak, a szabadkőművesek, a CIA és a Moszad segédletével, mint ahogyan a szeptember 11-i támadás esetében is, akkor nekik is ki kell találni egy ilyen szervezetet. Csak a saját eszközeikkel lehet legyőzni őket, s hozzásegíteni a keresztény értékek uralmához a jóakaratú emberiséget. De sajnos ez a szervezet, talán idő híján, mert Laci bácsi nem sokkal a 2006-os zavargások után, amikor még azért kapott egy gumilövedéket a homlokába, meghalt. Persze nem a lövedéktől, nem, amiatt inkább tovább élt, mert az érzés, hogy igazi hős lett, egy rövid időre visszafogta a nyirokrendszerben garázdálkodó rákos sejtek lendületét.

Ez a szervezet talán idő híján nem tudott kiépülni, vagy a Laci bácsit kihagyták belőle, erre gyanakodott, amikor a rák már elhatalmasodott rajta, hogy lehet, hogy kihagyták, s végül úgy halt meg, mint egy magányos harcos, az igaz ügy egyedüli képviselője, sírba vitte a tudást, ami alapján a világpolitikai és a gazdasági mozgások is értelmezhetők voltak, ami alapján a nemzet vagyona megsokszorozódhatott volna, miképp a jelentősége is, s adott esetben nem egyszerűen korrigálni lehetne Trianont, hanem egy az egyben vissza lehetne állítani Nagy-Magyarországot a lengyel és a horvát tengerparttal egyetemben.

Megkaptad az értesítést a temetéséről, de nem mertél elmenni, mert féltél a Bocskaiba és horthysta zubbonyokba öltözött, árpádsávos zászlókat lengető gyászolóktól, hogy ezek biztosan látják, hogy te hová tartozol, s lehet, hogy a nemzetietlen kormányzást pont rajtad akarják majd leverni a Laci bácsi koporsója mellett, mintegy feláldozva téged a szent halott emlékének, s a koporsót elviszik vállon, te meg ott maradsz a ravatalozóban egyedül, vérbe fagyva.

KONTRA FERENC

LATINÓRA

Apám szerette a sebességet, azért nem akart autót venni. Motorral robogtunk át a hegyen, amerre a szánok járnak télen, mert arra a legrövidebb az út. Sűrű sárga porfelhő eredt a nyomunkba, ahogy haladtunk a löszbe vájt szurdokban. Római pénzeket találtak egy vízmosásban a hegy túloldalán, azért kellett odasietnünk, nehogy valaki megelőzzön bennünket. Apám szerint igazi ritkaságnak számítottak a kétalakos ezüstök. Pedig inkább elvékonyodott alátétekre emlékeztettek, alig kivehető betűkkel és számjelekkel az egyik oldalukon. Apám felvilágosított, hogy nem az idő rágta a szélüket rojtosra, hanem ilyen volt a pénzverde, és ha fogkrémmel megtisztítja őket, akkor újra ragyognak, az utolsó római katona sem fényesítené jobban. Csak az alku volt hátra, és én tudtam előre, otthon megint családi veszekedésbe fullad a gyűjtemény szellemi értéke körüli érvelés. Anyám költséges és káros szenvedélynek tartotta a régi pénzek gyűjtését.

Apámban pedig túltengett a szakmai ártalom, talán éppen a megszállottsága miatt lett földrajz–történelem szakos tanár, hogy utánajárjon családi legendáknak, melyek addig csak szájhagyomány útján öröklődtek. Vörösmarton a várhegyi szőlőnk telepítésekor a nagyapám több jellegzetes római téglát talált. A lösz, a sárga föld egy hajdanvolt aranykor jelképének számított, ahol a legjobb bor terem, me-

lyet ugyanezen a helyen kóstolgattak a németek, az oroszok, a magyarok, a partizánok, és mind nagyon dicsérték. Sokszor ismételtették velem a hegyoldalba vájt hosszú pincében a félrészegek patetikus túlzásával egészen kis koromtól kezdve, hogy én vagyok sorrendben az ötödik, akit a családban ugyanígy hívnak, mintha legalábbis fejedelmek hosszú sorának utódja lennék, pedig csak egy legendát örököltem. Apám levéltárakban és dohos anyakönyvekben búvárkodott, hogy a nyomára jusson a hiteles adatoknak. Szekrényében egy zárható részt tartott fenn magának, mintha aranyat rejtegetne, pedig csak fénymásolatokat és feljegyzéseket őriztek az irattartói. Szívós kutakodásával igazolta, ami nemzedékeken át tényként hagyományozódott nálunk Vörösmarton: ez pedig a római származás. Az impérium széthullása után a császárok a légiók katonáit meghagyták továbbra is azokon a területeken, ahol szolgálati idejüket töltötték. Nevük felbukkan családnévként a századokkal későbbi adóösszeírásokban is, különösen a törökök voltak alaposak abban, hogy éppen ezen a vidéken részletes jegyzékeket állítsanak össze a lakosságról. Minden családot egyetlen névvel és a létszámmal jegyeztek, és még C-vel írtak bennünket, heten voltunk akkor Vörösmarton, gyerekek és felnőttek összesen.

A rómaiaknak saját névrendszerük volt: használtak nemzetségnevet és személynevet, de nem beszélhetünk mai értelemben vett családnevekről, magyarázta apám, mintha ezt egyből értenem kellett volna, és mivel nem voltak tapasztalataim más apukákkal, nem tudtam értékelni, milyen nagyszerű volt ő, hogy tudta a tudományok alapelveit, és hogy meg tudta értetni velem azokat, láttatva, hogy mi van mögöttük, és miért érdemes foglalkozni velük, nem is firtattam, honnan tud ennyi mindent, gondoltam, az apukák már csak ilyenek.

Egyéves voltam, amikor apám a tizennyolc kilométerre fekvő Laskón kapott tanári állást, és ez a téma még rendszeresebben merült fel, hiszen a rómaiság ott dobogott naponta a fülünk hallatára, apám szakmunkákat publikált a rómaiak Dráva menti életéről, az eszéki múzeum meglehetősen gazdag tárgyi emlékekkel rendelkezett. Folyton azon zsörtölődött, hogy tanulmányai során sohasem volt alkalma arra, hogy latinul megtanuljon, a mi anyanyelvünkön, ahogy számtalanszor mondta. Hiába lapozgatta a grammatikakönyvet, akkor már nem volt türelme hozzá, hogy a nyelvet legalább kutatói szinten elsajátítsa, és hajdani dokumentumokat eredetiben tanulmányozhasson. Így egy eszéki régész fordította le neki a Notitia Dignitatumnak azt a részét, amelynek topográfiai tekintetben a legnagyobb hasznát vette, mert az auxiliariusok közül a lovascsapatokat földrajzi sorrendben tekinti át, és apám itt akadt ősapánk nyomára. De majd én megtanulok latinul, mutatott rám, és végigjárom azt az utat, amit neki nem sikerült, folyton ezt ismételgette az íróasztala körül keringve, melyen ebéd után mindig egy domborzati térképet tanulmányozott, úgy csapongott a Római Birodalom határai körül, mint egy esetlen, óriás rovar a lámpa fényében, mint akinek az a küldetése, hogy felderítse eredetünket; ezért döntött úgy, hogy a pécsi gimnázium lesz a legjobb hely, ahol a tanulmányaimat folytathatnám.

A kutatásai rendszerint olyankor vettek újabb lendületet, amikor a téli tanítási szünet idejére a történelem és földrajz szakos általános iskolai tanárokat kéthetes kötelező kurzusok végighallgatására hívták be Eszékre. Gyerekfejjel is megértettem, hogy a Belgrádból érkezett előadók korántsem a régmúltról, hanem inkább a jelenről értekeztek. Ezt követően apám hosszú, szótlan délutánokra a jegyzeteibe temetkezett otthon, mintha igazolnia kellene önmagát, és menekülnie kellene, legalább időben lehetőleg minél messzebbre, erre emlékeztette támpontként a házunk fölé magasodó református templom, melyet az egykori castellum alapjaira emeltek, átalakították az építészek, ahogyan a szabók a régi ruhákat. Egy mediterrán jellegű kőív díszítette a templom hátsó bejáratát, egy Diocletianus idejéből származó tiszti eskükövet pedig a falba építettek. Apám az után nyomozott, hogy a birodalom bukása után miért őriztek meg babonásan minden emléket, ellentétben a limes

más vidékeivel, ahol az alapokat zömmel széthordták, a temetőket felszámolták, a Drávaszögben viszont évezredre visszanyúló legendáját őrizték a rómaiaknak, és itt maradt fenn a legtöbb tárgyi és szellemi emlék. A templom környékén, a dörömbön néhány ásónyom után rendszerint csontok és fegyvermaradványok kerültek elő, még az én gyerekkoromban is folyton beomlott valahol a katakomba egy-egy szakasza, amelyek úgy kúsztak szét az erődítmény alatt, ahogyan a vakondok várfolyosói, valószínűleg sugárirányban, de sohasem derítették fel a régészek, valójában milyen elv szerint kapcsolódtak össze a folyosók. Annyi azonban bizonyos volt, hogy a déli Holt-Dunára és az északi mezőségre vezettek kijáratok.

Laskón minden gyerek tudta, hogy az utolsó római katonát a katakombákban hagyták az elvonuló lovasseregek, az életéért könyörgött, és megkegyelmeztek neki, különben árulásért felnégyelték volna, mert miatta esett el a helybeli véderőd. Azzal büntették, hogy az ingével az aranyakat fényesítse, amíg csapataik vissza nem térnek, akár az idők végezetéig. Bármilyen meseszerűnek tartottam is az utolsó római katona történetét, mégis elképzeltem, ahogyan ott ül a vaspántos ládán a mélyben, és egykedvűen fényesíti a császár Konstantinápolyban vert aranyait, mert addig tart a birodalom dicsősége, amíg keze nyomán fényesednek, amíg ingének utolsó darabja szét nem foszlik; akkor természetesen azt gondoltam, hogy az a Dalmáciából származó lovas katona még mindig él, hiába rakódott rá vastagon a sárga lösz, kitart a saját hite mellett, csak a hívó szóra vár, ahogyan Arthur király az ifjúság szigetén, hátha még egyszer szükség lesz rá; és álltam csendben a vízmosás felett, hátha meghallom, ahogy az esőcseppek visszhangjaival monoton jeleket ad a mélységből. De hiába találnánk rá, hiába mosdatnánk meg, és mesélnénk neki végig, mi történt azóta, egy szavunkat sem értené, mert az ő nyelve azóta elfogyott. Aztán arra gondoltam évekkel később, ha a partoldalban felhőszakadáskor ismét megnyílik a járat, talán le lehetne menni, és akkor rátalálhatnék a csontvázára, a hűség és szolgálat mintaképe lenne, akire nem létező hazája is büszke. Ilyennek képzeltem a mi ősapánkat, aki makacsul gondoskodott róla, hogy nevét és származását ne temesse be örökre a sárga lösz.

Apám íratott a neves pécsi gimnáziumba, mert felmenőink, a család férfi tagjai a Monarchia idején mindannyian ebben a közeli városban tanultak, hiszen közigazgatásunk székhelye volt.

Latintanárnőnk az első órán azzal próbálta közelebb hozni a nyelvet, hogy először máig élő szólásokat gyűjtetett, persze hamarosan felfedeztük az Idegen szavak szótárát mint forrásművet, aztán olyan klasszikusok szövegeit fordítottuk, akiket még nem fordítottak le. Különösen a sikamlósabb szövegek jelentettek pirulós élvezeteket fordítás közben, irodalomról lévén szó, nem vonatkozott rájuk a „csak tizennyolc éven felülieknek" embargója. A római történelem válságai, győzelmei és szakadásai akárha a vízmosásból szálltak volna fel: in tanto discrimine, és a városok városának társadalmi életébe ezeken a szavakon keresztül próbáltam bepillantást nyerni: implere ollam denariorum, amelyeket imigyen plántáltam a magam nyelvére zengzetesen: megtölteni egy fazekat dinárokkal. A második év végéig eljutottunk odáig, hogy átültettünk egy magyar népdalt és a két nyelv hasonlóságát érzékeltetve egy olasz slágert is, aztán elénekeltük latinul, még a rímekre is ügyeltünk: Vinum rubrum bibi nocte, angela, stella et... valahogy így kezdődött a „vörös bort ittam az este".

Sajnos a tanárnő szülési szabadságra ment, mi pedig választhattunk, hogy harmadiktól Tantinál folytatjuk-e a latint, és tanuljuk érettségiig, vagy a vas-fémes csapathoz csatlakozunk, és leköltözünk az alvilágnak nevezett alagsori pinceműhelybe könyvespolcot és virágállványt hegeszteni. Természetesen kötelességemnek éreztem, hogy a kisebb létszámú, jó előmenetelűnek számító csapathoz csatlakozzam, hiszen büszke származásom is erre kötelezett, amit akkor még mindig nagyon komolyan vettem.

Szeptemberben az első órákon kiderült, hogy Tanti tolmácsolásában a latin valóban halott nyelv, ennél ridegebb nem is lehetne, semmi dalolás borról és szerelemről, hanem csupa categoricus imperativus, csupa megoldandó táblázat és leosztályozandó házi feladat. A tanárnő folyamatosan ismerkedett a csoporttal, meglehetősen szeszélyesen, aznapi hangulatától függően mindenkitől azt kérdezte, ami éppen eszébe jutott, hogy kik a szülei, vagy hogy kinek mennyi a testsúlya, aminek a lányok egyáltalán nem örültek, tucatnyian voltunk mindössze, hamar sorra kerültem, mindjárt a harmadik latinórán, beatleses fekete garbót húztam aznap a kék egyenköpeny alá, melynek mellső zsebén ott aranylott az intézmény címere, tényleg semmi különös, említésre sem érdemes, mégis éppen ebbe kötött bele.

Nahát, éppen úgy nézel ki, mint egy kispap, te mindig így öltözködsz?

Nem is tudtam, hamarjában mit válaszoljak erre a furcsa artikulációval kísért kérdésre. A fekete nem piszkolódik olyan könnyen, motyogtam.

Te vagy a jugó gyerek, ugye? Pontosabban honnan jöttél?

Ez a kérdés jó szolgálatot tett, úgy éreztem magam, mint amikor áramszünet után újra fénybe borulnak a tárgyak, és kényszerű sötétségükből előbújva létezésük új dimenziókat nyer, ott lesznek a szem előtt az elfelejtettek is, most ezzel a hirtelen nyert erővel felhozhatnám a római katona történetét a mélyből, át tudnám adni a többieknek azt az érzést, amit csak régen élhettek át, amikor még hittek a mesékben, talán odafigyelnének rám, bizonyíthatnék valamit abból, hogy hozhattam én is magammal kincseket, csak sohasem volt eddig alkalmam, hogy eléjük tárjam, most éppen arra kérdeztek rá, ami régen kikívánkozott belőlem, egészen felvillanyozódtam:

Laskói vagyok, a rómaiak Albanónak nevezték el, mert az első telepesek a Róma melletti albanói hegyek közül érkeztek, ugyanabban az időben, amikor Pécs már Sopianae volt, próbáltam a beszélgetést a számomra megfelelőbb mederbe terelni, de nem sikerült meghatnom. Gyorsan a szavamba vágott:

És milyen gyakran jársz haza?

Mondtam, hogy általában havonta, ami szemlátomást nagyon meglepte. Közelebb lépett a padhoz, ahol ültem, hogy alaposan szemügyre vegyen. Akkor már láttam rajta, hogy mennyire élvezi, hogy azt tesz, amit akar, és minden el lesz úgyis felejtve. A megkeseredettséget is éreztem rajta, hogy milyen szívesen utazna ő is Jugóba, mint ez a gyerek, akit alaposan szemügyre kellett vennie, talán még a szagomat is érezni akarta.

Akkor magadnak kell mosnod is a kollégiumban, nem?

Hát, részben igen, habogtam kényszeredetten.

Csak nem szállítod állandóan a szennyes ingeidet, alsóneműdet meg a zoknijaidat át a határon?

Előfordul.

Mit szólnak hozzá a vámosok? Nem fordul fel a gyomruk, ha kinyitják a bőröndöt?

Kénytelen vagyok...

Miért, a kollégiumban lusta vagy kimosni a holmidat?

Kész cirkusz lenne, ha annyian...

Hányan vagytok egy szobában?

Ekkor már gyöngyözött a homlokomon az izzadság, nem állt módomban figyelmeztetni, hogy felettébb kínos erről beszélnem az osztálytársaim előtt, akik szinte kizárólag jómódú polgári családok sarjai, hiszen a miénk számított a város legelitebb gimnáziumának, és kárörvendő érdeklődéssel figyelték a közöttünk zajló párbeszédet, tekintetük a tanárnő megemelt orra és az én leszegett tekintetem között ingázott. A torkomban volt, de nem tudtam kimondani.

Még nem számoltad meg, kérdezett rá némi hatásszünet után.

Válaszolnom kötelező volt, felfogtam, mintha egy külföldi kihallgatása folyna.

Tizennyolcan.

Valaki az okádás hangjait szimulálta mögöttem. Egészen addig fogalmuk sem volt arról, hogy a szomszédos fiúkollégiumban milyen körülmények között élünk, mit adnak táplálék gyanánt, milyen matracokon alszunk, hogyan bánnak velünk, mert erről a saját érdekünkben sohasem beszéltünk; a bőrünkön éreztük, hogy kamasztársaink a fizikai és szellemi kegyetlenkedésben képesek a felnőtteken is túltenni mindkét intézményben; ráadásul a pécsiek különösen hajlamosak voltak arra, hogy a vidékieket és a kollégistákat lesajnálják, és ha az előítéleteikhez még egy tanár is adalékokkal szolgált, akkor azokon az órákon egyszeriben legitimitást nyert a kiközösítő kasztrendszer.

Mondtam neki, hogy tizennyolc embernek nincs lehetősége arra, hogy egyszerre mosson, teregessen, vasaljon, mert egyszerűen nincs hol, ott csak az emeletes vaságyak férnek el, és mi nem változtathatunk a feltételeken.

Micsoda disznóól lehet ott, állapította meg, majd visszasétált a tanári asztalhoz, cipősarkának koppanásai egymás után úgy szóltak a parketten, mintha szögeket ütöttek volna a fejembe, elhangzott szavainak visszhangjai voltak, és minél tovább tartott a csend, annál mélyebben vésődtek belém és nyilván mások tudatába. Tanti feltette sötét, csontkeretes szemüvegét, és belepillantott nyitva hagyott füzetébe, aztán krétával a kezében folytatta a ragozást a tábla előtt, mintha csupán egy feledhető epizódot hagyott volna a háta mögött.

Nem írtam le belőle semmit a füzetembe, koppanást hallottam, talán a kréta tört ketté egy latin szó közepén, vagy belülről jött, a római katona ejtette ládájába az utolsó aranyát, és rongyos ingével intett felém, hogy hallgassak, mert nem érdemes. Most láttam az igazi arcát, a saját vonásaimat.

ZSIDÓ FERENC

A PORCELÁNBABA

Amikor benyitott hozzá, a nagymamája nagy, fényes levelű fejes salátákat pakolt egy kosárba, óvatosan, hogy ne törjenek. Csak pillanatra nézett fel, szeme megtelt melegséggel, szervusz, te gyermek!, aztán folytatta munkáját. Amióta az eszét tudta, mindig így köszöntötte a nagyanyja, s bár már a tizennyolcat is elrúgta, s a községi szakközépiskolából kicsengették, Kristófnak jólesett ez a szervusz, te gyermek!: erő és ragaszkodás volt benne.

– Látom, piacra készül, mama.

Magázta a nagyanyját, mert így tanították, igaz, mára ez ódivatúvá vált.

– Igen, fiam. Jól megnőttek a saláták, van még zöldhagymám, kaprom, csomborom, a múltkor a káposztapalántának csak felét tudtam eladni…

Nyolcvanéves elmúlt, de tavasztól őszig még most is szinte minden kedden felutazott a korai távolsági busszal a megyeközpontba, a zöldségpiacra árulni, ahogy ő mondta: egy kicsi pénzt csinálni. Nem is próbálták meg lebeszélni, tudták, ha nem mehetne, tán meg is halna.

Így szokta meg Kristóf is: kisgyerekkorától élete visszatérő motívuma volt, hogy előző este átfutott (csupán hét házzal laktak lejjebb, az utca végében), segített a mamájának összekészíteni az árulnivalót, s másnap szívrepesve várta haza, mert a csomagban mindig volt számára valami finomság. Rajongott vállalkozó kedvű nagymamájáért, a vonzalom kölcsönös volt: ő lett a kedvenc, az aranyszaró unoka, aki mindig ott seftetett, hol ezt, hol azt segített, akinek mindig dugtak valamit a zsebébe. Persze, ahogy serdülni kezdett, s belépett a haverok, buli, pampam korszakába, megritkultak a találkozások, de a ragaszkodás, a bizalom maradt.

– Még mindig szeretik a salátáját a városi nagyságák, mama?

– Hogyne szeretnék, fiam. A horgas inukat fossák le, amikor meglátják… Ki se tudom pakolni rendesen, már elkapkodják…

Így beszélt, darabosan, ahogy inkább a férfiak beszélnek faluhelyt. Igen, volt valami férfias keménység a jellemében, s nem csak azért, mert nem volt egy konyhatündér, inkább olyasmivel szeretett foglalkozni, amiből pénz is csurrant. Alkata is inkább férfias volt, erős, vállas, abból a fajtából, aki kilencvenkilósan nem kövérnek látszik, csak olyannak, aki jól bírja a strapát. Fiatalabb korában magabiztosan felvette vállára a kukoricás zsákot, ha kellett: mivel férje szívbeteg volt, gyakorta kisegítette a nehéz munkában. Kristóf viszont inkább az anyja alkatát örökölte: vékony volt, már-már filigrán, csupán nagy, mélybarna szemei hasonlítottak a nagyanyjáéra.

– Nem jössz el velem? Jó bért számolok… – mosolygott unokájára cinkosan az öregasszony.

Ezt az évődő, játékos hangot nagyon szerette Kristóf. Ezúttal mégis kedvetlenül, vontatottan felelt:

– Elmehetek… De igazából máshová szeretnék…

– S hát hova, te?

– Mit tudom én, ki a világból…

– Na, te!

– Meg kellene pattanni innen, mama! – tört ki Kristófból a hetek óta gyűlő feszültség. Kezével idegesen hátrasimított egy szemébe lógó tincset: félhosszú haja volt, melyet nem volt hajlandó bekötni, csak azért sem, hogy feltűnőbb legyen. Szakadt farmerjével és kinyúlt pólóival szintén azt hirdette, hogy ő más. Azt még nem tudta pontosan, hogy milyen, csak azt, hogy más.

– Eredj, láss világot, fiam…

– Nem úgy értettem, hanem végleg… Mert itt mi van? Várom a munkanélküli-segélyt, s közben majd egy-egy hónapra kimegyek Németbe epret vagy almát szedni néhány haverral… Aztán veszek egy autót, összetoldozok egy házat… s élek egyik napról a másikra ebben a… ebben a híg szarban… Ehhez egyáltalán nincs kedvem…

Izgatottan beszélt, hangjában némi fájdalommal. Látszott rajta, érzékeny típus, olyan, akinek majdnem férfi létére könnybe lábad a szeme kedvenc zenéjétől vagy egy érzelmesebb filmjelenettől.

– Nem volna jó tanulni még valamit? – kérdezte a nagyi, ezúttal nem fejtve ki alaptételét, miszerint az életben vagy sokat kell tanulni, vagy sokat kell dolgozni.

– De. De ahhoz is el kellene menni…

– Mire gondoltál?

– Buddhizmusra…

– Azt eszik-e vagy isszák? – kerekedett ki a nagymama szeme.

– Budapesten van buddhista főiskola, mama.

– S hát oda mennél?

– Én oda…

– S mit akarsz kezdeni ezzel az izével… a…?

– Mindegy! A legfontosabb, hogy kimozduljak innen. Mama is mindig azt mondta, Budapest jó hely.

– Jó biza! – bólogatott az öregasszony. – Igazából most is sajnálom, hogy el kellett jönnünk. Mennyivel másabb életem lehetett volna…

Kristóf kisgyerekkorában tucatszor végighallgatta nagyanyja Budapest-történeteit, betéve tudta kalandjait, látta maga előtt a bérházat az Andrássy úton, melynek alagsorában laktak, a leányiskolát, ahol megrángatta egyik osztálytársa copfját, amiért az leszékelygóbézta, a Vígszínházat, ahová bejáratos lett, mert a színészeknek egy kis baksisért kiflit és korsós sört vitt…

Az 1920-as évek második felében ment ki a család, amikor itt, a Romániához szakadt Székelyföldön egyre nehezebb lett az élet. Szentannay Mózes hajógyári munkás lett Csepelen, felesége, Jolán bejárónősködött. Szentannay Ágnes itt született meg 1930-ban, őt két másik lány követte, Ilona és Eszter. 1941-ben, miután a második bécsi döntéssel Észak-Erdély visszakerült Magyarországhoz, hazatértek. A megspórolt pénzen földet vásároltak, amit aztán 45-ben a kommunisták elvettek. A hazatérés Ágnes számára trauma volt, s nemcsak azért, mert a túlzsúfolt vonaton betörött emlékül elhozott porcelánbabájának feje, hanem azért is, mert budapesti lányként nehezen szokta a sáros székely falut, nem értette, szülei mit vannak úgy oda érte. Mindig nosztalgiával gondolt Budapestre, s ezt a nosztalgiát a sok mesélés révén Kristóf lelkébe is elültette.

– Gondold el, amikor a harmadik polgárit végeztem, hányban is, 1938-ban vagy 39-ben, mint az iskola legbátrabb szavalója a Petőfi téren tízezer ember előtt mondtam el a Talpra, magyart. Nem kellett nekem mikrofon, úgy kiáltottam, visszhangzott a tér! Mindenki dicsért, hogy ez igen, leányka, Horthyné kézen fogott, elvitt cukrászdába, s még kabátot, cipőt is vett nekem…

Kristóf mosolyogva hallgatta az unalomig ismert történetet, s közben arra gondolt, lám, a helyzetek ismétlődnek (ezek szerint a sorsok is?): negyedikes korában, amikor az iskola előtt a Petőfi-szobrot avatták, a műsort összeállító tanító meghagyogatta nekik, hogy úgymond, tátsák ki a szájukat, amikor szavalnak: amikor rá került a sor, úgy beledördült a mikrofonba, hogy a hallgatóság összerezzent, hogy utána mosolyogva bólogassanak, milyen kicsi gyermek, s mekkora hang jön ki belőle…

– Sokáig reméltem, hogy visszaköltözhetek… – folytatta a nagyanyja révedezőn. – Aztán kiderült, a román kommunisták erősen megátalkodottak… Ha valaki kiszökött, a magyar hatóságok ki kellett adják a románoknak. Egyezmény volt. Bele kellett nyugodjak… Kétévente lehetett menni látogatóba, turistaútlevéllel. De mentem is minden második esztendőben! Mennyi jó kávét s mindent hazahordtam… A nagynénémék kint maradtak, ugye… Ők jobban jártak… Az én szüleimnek bezzeg viszketett a seggük… De már ezt is tudod… – halkult el.

Kristóf megadóan bólintott, hogy igen, tudja, de azért meghallgatja újra.

– Én azt mondom, eredj, ha tudsz! Próbáld ki magad! – folytatta felélénkülve a nagyanyja. – Amiben tudlak, segítlek. Amit holnap árulok, azt a pénzt is odaadom… – kacsintott.

– Szuper vagy, mama!

Kristófnak jólesett a biztatás. Szüleinek egyelőre nem mert szólni tervéről, serdülőkora óta kapcsolatuk hűvös, távolságtartó volt. Apja elvileg az asztalosműhelyben számított rá, bár ő többször jelezte, nincs ínyére a dolog. Néhány parcella földdel is küszködtek még, olyan alapon, hogy több lábon kell állni.

– S Budapesten hogy gondoltad el? Nekem már nincsenek kapcsolataim, kivénültem…
– Kint van egy barátom, egyelőre őhozzá mennék, azt ígérte, beszervez a céghez is pizzafutárnak. Azt lehet csinálni délutáni műszakban, amellett a buddhistákhoz is el tudok járni.
A nagymama lelkesen bólogatott. Az ilyen embert szerette ő: aki egykettőre intézkedik, aki megél a jég hátán is.
– Ha még egyszer húszéves lehetnék… – mondta aztán, fejét ingatva.
– Ketten vágnánk neki Budapestnek? – kérdezte Kristóf mosolyogva.
– Vagy a világnak…
– Egyelőre ezt a piacolást bonyolítsa le, mama…
– Igazad van, fiam. Egyebet nem is készítek össze, elég lesz ez csomagból – bólogatott, s az előkészített négy tábla szalonnából kettőt visszatett a helyére, a kiszuperált tejeskannába. Ilyen huszonöt literes alumíniumkannákban tartotta a disznóköltséget, lesózva, a pince hűvösében. Az volt a meggyőződése, hogy a fagyasztóban ízt vált. Férje halála után mondogatni kezdte, hogy immár ejsze nem tart több disznót, mert nincs értelme, de valahogy minden tavasszal bekerült a pajtába az a malac, télire meg is nőtt szépen, mert kukorica, tök volt bőven. Karácsony tövében aztán összehívta három gyermekét családostól (kettőből városi lett, csak Kristóf szülei maradtak a faluban), s tartottak egy nagy disznótort.
Kristóf csak nézte komótosan pakoló nagyanyját, s ábrándozott:
– Alig várom, hogy budapesti levegőt szívjak… – pillanatra elhallgatott, majd folytatta –, ez a hely olyan, hogy csak elhagyni érdemes.
– Milyen rég nem gondoltam én ezekre a pesti dolgokra. Most egyszerre minden eszembe jut… Amióta a kommunizmus megbukott… mennyi ideje is annak…? – nézett unokájára bizonytalanul.
– Az 89 telén volt, ugye, most 2010-ben vagyunk, tehát több mint húsz éve – számolgatott Kristóf.
– No, én ez alatt a húsz év alatt csak egyszer voltam Magyarországon, mindjárt a változás után. Aztán ahogy nagyapád mind betegebb lett, már nem mertem itt hagyni… Nénémék közben kihaltak, az egy szem fiuk eladta a lakást az Üllői úton, s kiköltözött valahova külföldre… Most immár nincs kihez menni, tán nem is tudnék…
– Vegye úgy, mama, hogy maga helyett is megyek!
Az öregasszony meghatottan mosolygott az unokájára. Aztán elfordult, mert nem szerette, ha gyengének látják, s erőt véve magán, szárazabb hangon folytatta:
– Gyere el megint holnap ilyentájt! Piacolás után megfordulom magam a bankban, hátha annak is hasznát látod…
Kristófnak fülig ért a szája:
– Addig én is pénzzé teszem a bringámat, megvan már a vevő rá…
– Nono, hát ilyen hirtelen? – ütközött meg a nagyanyja.
– Ha az ember rászánta magát, ne sokat totojázzon! – heveskedett Kristóf.
– Jól mondod, fiam!
Özvegy Szentannay Ágnes portáján másnap csend honolt. Csak a tyúkok káricsálása hallatszott. A szomszédok nem csodálkoztak: tudták, kedd van, piacnap a megyeközpontban, Ágnes néni a hajnali busszal oda utazott, haza csak estefelé várható, a félhetessel.
Kristóf hét után érkezett, ahogy kinyitotta az utcakaput, valami megmagyarázhatatlan feszültség lett úrrá rajta. Körülnézett az udvaron, mozgást nem észlelt, pedig a nagyanyja ilyenkor rendszerint az esti teendőit végezte: az állatokat kúrálta, tűzgyújtót tört (a fát egy ideje már ő hordta be, két nagy polyvahordó kosarat lerakott a tornácon, abból eltüzelgetett egy hétig a nagyanyja). Rosszat sejtve berohant a házba. A konyhaasztalon ott álltak a

piacolásra előkészített csomagok, a saláta már veszített élénk, csillogó színéből. Benyitott az első szobába, és megpillantotta földön heverő, felakadt szemű nagyanyját. A nagyszekrény ajtaja, melyben féltett dolgait őrizte, nyitva volt. A padlóra ki volt teregetve a teljes budapesti emlékbazár: középen a törött fejű porcelánbaba némiképp kopott, színehagyott öltözetben, körötte képeslapok: Halászbástya, Parlament; iskolai bizonyítványok, fényképek, dísztányér „Üdvözlet Budapestről!" felirattal, koronaimitációban végződő aranyozott kávéskanalak, Lánchidat formázó irattartó…

Kristóf csak nézte, le nem tudta venni a szemét a tárgyakról. Utóbb állapította meg: nagyanyja halotti arcára nem is emlékszik, csak erre a Budapest-kiállításra, legfőképpen a babára, a törött fejű porcelánbabára.

Miután lejárt a temetés, némi felárral visszavásárolta biciklijét. Úgy döntött: marad.

BALÁSSY FANNI

SZÉP UTCA

Vasárnap este, öt perc múlva indul a vonatod, még kétszer át kell szállnod, hogy elérd a pesti gyorsot. Ott motoszkál benned a kétely, hogy valamit otthon hagytál, igazad is lesz, anyád húsz perc múlva feldúltan telefonál, és leteremt. Leltárt készítesz a csomagokról: túrazsák, benne kímélő programon mosott, édesanyád vasalta ruhák, pipa, laptoptáska, amiben folyton hurcolod magaddal a géped, mintha valami halaszthatatlan munkád lenne a vonaton, holott csak sorozatokat bámulsz rajta, pipa, nagy vászonszatyor, esetenként kettő a vasárnapi ebéd maradékával, pipa. A szatyorba kukkantasz, anyád tudtodon és akaratodon kívül készítette össze az ellátmányt: húsleves befőttesüvegben, csalamádé, hat szelet rántott hús, meredt krumplipüré. Azt nem sejti, hogy a lépcsőházban felfelé baktatva majd óvatlanul hozzáütöd a szatyrot a metlakihoz, a csatos üveg megreped, csíkban szivárog a lépteid nyomán a leves, az aprólékba üvegszilánk vegyül, aztán befőttesgumi ide vagy oda, lecsúszik a csalamádés dobozról a tető, a dorkódba csöpög a savanyúságlé, azon a héten senki nem ül melléd az előadásokon, a régi Lehel fridzsider a kollégiumi szobában pedig már nem hűt eléggé, ezért elkap a hasmars a megereszkedett krumplitól. Ezt te sem sejted, ezért megköszönöd, előrántasz a táskából egy papír zsebkendőt, azzal integetsz, amikor kigördül a vonat az állomásról. Nem moccan a táj, dudál a masiniszta, a szarvasok kővé dermednek a tarlón. A sínpár mentén putrik, az egyik előtt kisgyerek áll mezítláb, nézi a vonatot.

Az első hetekben megismered a város metrótérképét, és nem bízol semmi másban. Földalattival mész a Móriczról a Batthyányra, csak később mersz nyitni a villamos, busz és a troli felé. A 4-es, 6-oson feszengsz, megdöbbent, hányféleképp párologtat az emberi test. Szabad idődben a belvárosban kódorogsz, egy kis utcába tévedsz. Szép utca, olvasható a névtáblán. Akár azén, amelyikben a szülőházad áll, itt azonban a hetes szám alatt gangos lakóház magasodik. A tekinteted a magasba szegezed, az épületek homlokzatát vizslatod, nekimész néhány póznának, belelépsz

pár kátyúba, estére izomlazítót kell bevenned. Fejben licitálsz a rakpart menti lakásokra, ott fogsz élni, ha megírtad a fő művedet, de egyelőre annyival is beéred, ha ki tudod csengetni a kollégiumi díjat. Az otthoni tágas boltok után fullaszt a sarki Spar, öt percedbe telik, amíg hozzáférsz a szikkadt zsömlékhez. Banyatankdodzsem, egy néni folyton a bokádra tolja a kosarát. A pénztárnál udvariasan köszönsz, ahogy otthon tanították. Az eladó végigmér, majd hozzád vágja az aprót. A boltból kilépve egy kis utcába húzódsz, és elbőgöd magad.

Este az új barátaiddal találkozol. Rájössz, egyikük sem pesti, a legtöbbjüknek három óra a vonatút hazáig. Még nem ismered eléggé a várost, bárki javaslatát készpénznek veszed, hajt a csordaszellem, lelkesen bólogatsz, persze, menjünk, de amikor átléped a kocsma ajtaját, és megpillantod, hogy a legolcsóbb sör is kézműves és nyolcszázötven forint, feldereng a buszpályaudvari csehó emléke, ahol egy korsó vizezett kőbambit kétszázból megúsztál, sóhajtva számolod ki a csaposnak az aprót, és aszkézist gyakorolva egész este ugyanazt a kipezsgett, felmelegedett sört kortyolgatod.

Túl sok a program, nem tudsz mit kezdeni a hirtelen rád szakadt választékkal, egymást érik az előadások, felolvasások, koncertek. Áhítattal léped át a művészmozik küszöbét, gyakran eszedbe jut az otthoni Petőfi mozi bedeszkázott ajtaja, az üres nézőtér, az állott popcornszag, a sarokban heverő, gyűrött moziplakátok, miközben az Uránia aranyozott mennyezete alatt ücsörögsz. Ahogy a Bartók Béla úton villamosozol, a kávéházak ablaküvege mögött művészeken akad meg a tekinteted. Gondterhelten társalognak. Az alatt a néhány tized másodperc alatt, amíg elsuhansz mellettük, próbálod ellesni a gesztusaikat.

Úgy gondolod, minél nagyobb egy város, annál nagyobbak a lehetőségeid, a fejedben már kész a forgatókönyv, érzed, elkerülhetetlen a nagy áttörés. Az egyetemi könyvtárba menet mindig a Centrál kávéház felé kerülsz, távolról szemezel vele, mígnem egy vadromantikus pillanatodban átléped a küszöbét, helyet foglalsz Ady képe alatt, irónt és papirost bányászol elő a táskádból, hogy lekörmöld életed első szonettjét. A pincér az asztalodnál terem, minden mozdulatában kimértség, átnyújtja az itallapot, nincs visszaút. Kínodban rendelsz egy ásványvizet, apró kortyonként forgatod a szádban, meggyőződésed, ilyen jót még az életben nem ittál, de az ihlet csak nem jön. Csupán hetekkel később mersz újból arrafelé kerülni, ácsingózol a kirakat előtt, Ady alatt Schmitt Pál ül, előtte eszpresszó, sütemény, nincs igazság a földön.

Eleinte hálátlanul megfeledkezel az otthoniakról, nem telefonálsz, nem írsz, beszippant a város, minden gyönyörű, minden ígéretes, nem is érted, hogyan élhettél eddig máshol. Aztán átlendülsz a holtponton, furcsákat álmodsz, kigyullad a szülői ház, elemészti a családi albumokat a tűz, látod a füstben elmosódni anyád kontúrjait. Az éjszaka közepén hazacsörögsz, anyád álmosan szól a kagylóba. Amikor megkérdezed, mindenki jól van-e, mert attól tartasz, két hete áram alatt hagytad a vasalót, kinyom. Ha rád tör a honvágy, előkapsz egy kis csalamádét a hűtőből, könnyed a savanyúságlébe csöpög.

Péntek délután indul a vonatod, még nem szoktál hozzá, hogy érdemes mindenhova egy órával hamarabb elindulni, a könyököddel vágsz utat magadnak a mozgólépcsőn. Négy perced van kiérni az utolsó vágányhoz. A vagonban alig találsz helyet, bepréseled magad egy néni mellé, a csomagokat a lábadhoz teszed, a tájat figyeled: gyárépületek, roncstelepek, hullámzó dombok, családi házak, alföld, tanyák, templomtornyok, panelek, őzek a vetésben, elhagyatott bakterházak, felújított állomásépületek, erdő, holtág, vasúti híd, mező, a településjelző tábla után a mezítlábas kisfiú fogad.

A sugárúton mostanában cserélődnek a boltok, a lángosos bódé azóta zárva, hogy Lenke néni meghalt, az utószezonban álmatag turisták köröznek a korzón, a parkban halmokba hordva az avar, beléd ivódtak az utcák és terek nevei, fejben felvázolod az autó

útvonalát. Mindenki ismer mindenkit, az anyád számodra ismeretleneknek int a szélvédő mögül. Akkor érzed magad először otthon, amikor megpillantod a beszürkült kockaházat a nagy kerttel. Érik a füge, kékül a szőlő. Kirámolod a túrazsákból a szennyest, elindítasz egy mosást. Csendes a porta, a kerti tónál nagyapa ücsörög egy hokedlin, számolja az aranyhalakat. Hozol magadnak is egy sámlit. Szótlanul ültök egymás mellett. Hűl a levegő, összébb húzod a kabátot. Lassul a lélegzetvételed.

BÁNKI ÉVA

SZEDRES

– De hát honnan jött?

– Szedresről – mondtam nagy kínban.

A vizsgáztatómat rögtön megbabonázta a név. Elterpeszkedő, hatalmas szederbokrok, köztük hajladozó, kékesfekete hajú lányok, sudár hajadonok, vagy ki tudja, mit képzelt a név mögé. Én nem képzeltem a világon semmit. Mindig a IX. kerületben éltem, de Szedresre voltam bejelentve. A szüleim kiraktak, én pedig egy szedresi panzióban dolgoztam hónapokig. És ami azt illeti, gyűlöltem a szedret.

– Szedres! Mi van abban?

A vizsgáztatóm megbűvölten méregetett.

A hármasom teljesen lelombozott, úgyhogy nem volt kedvem magyarázkodni. A jövőt már első évben úgy képzeltem el, hogy bármi áron az egyetemen maradok. Hogy végigjárom a szokásos szamárlétrát: tanársegéd leszek, adjunktus, docens. Nagyon is tetszett nekem ez a stabilitás és a kiszámíthatóság. Hogy majd a tévében magyarázom a nézőknek a kettős végvári rendszert. Hogy a végén igazi történész leszek.

Lackner Gyuri, a vizsgáztatóm felajánlotta, hogy mellém áll. Hogy segít bepótolni a hiányokat. Hogy kitágítja a nézőpontomat. Hogy majd biztat, felügyel, tanácsot ad.

És tényleg mellém állt. Egész nyáron tanulságos cikkeket küldözgetett nekem. Segített a TDK-dolgozatomban. Megmondta, hogy hogy kéne hordanom a hajamat. Hogy milyen nyelveket tanuljak. És minden levél végén pajkoskodva megkérdezte: na de mi újság a szedresiekkel.

És én nem fukarkodtam az információkkal. Leírtam, hogy hogy főzik nálunk a szilvalekvárt, elmeséltem, hogy mit mondott a templomban Laci atya, kicsit szégyenkeztem a nagymamán, aki azt hiszi, hogy a holdra szállás csak kitaláció, kommunista ármány. Elmeséltem, hogy van egy kút a kertünkben, ahova a legenda szerint belefojtottak egy gyereket. A hazudozással kicsit kiegyenlítettem a köztünk lévő erőkülönbségeket. Persze fogalmam sem volt, hogy hogyan főzik a szedresiek a szilvalekvárt, hogy kiket temettek a kutakba, ha egyáltalán. Anyám kirakta a harmadik férjét, én meg visszaköltöztem hozzá, és a Mester utcából írogattam Gyurinak az élménybeszámolókat.

Miatta döntöttem úgy, hogy nem jövök át Pestre, hanem maradok a vidéki egyetemen.

Mert Szedres megszépített, Szedres ellenállhatatlanná tett. De Szedres gondoskodott arról, hogy Gyuri mellett örökké kiskorú maradjak. Hogy Gyuri kész legyen nyesegetni a hiányaimat. Mikor már a nyelvjárási sajátosságaimat elemezgette, közel álltam ahhoz, hogy nevetve bevalljam: összesen két hónapot töltöttem Szedresen. Szedres csak egy játék. Egy illúzió, egy kitalált valóság. A valódi Szedrest nem is ismerem. Az ottani panzió pincérnőjeként legtöbbször csak németekkel találkoztam.

És már bűntudatom is volt: többször álmodtam arról, hogy a nyelvem ragad a szeder édeskés levétől, és akárhogy sikálom, mindig kékesfekete a tenyerem.

Egy szedresi lánynak persze óriási megtiszteltetés, ha Lackner professzor barátnője lehet. Kölcsönösség, tolerancia, megértés. Én hozom a szedret, Gyuri a civilizációt. Na, de miért nem hordasz fogszabályzót, Tündikém? Miért nem edzel többet? Miért nem edzel rendszeresebben? Hát nem tudod, hogy a karod súlyzózás nélkül petyhüdt lesz? Nem okos dolog, hogy Dórával laksz a kollégiumban, hisz igazából Móni lenne való hozzád. És nem veszed észre, hogy a fekete mennyivel jobban áll neked, mint a sötétkék?

Szerencsére Gyuri mindent időben észrevett. Mindent időben szóvá tett. Azt is világosan látta, hogy a szedresi rokonaimat miféle ellentétek osztják meg. Hogy kinek kivel kéne nálunk jóban lennie. Szerencsére én nem vihettem őt el Szedresre. A nagymama nem tudná elviselni, hogy viszonyom van egy idősebb, nős emberrel… És még Laci atya is hogy kikelne magából… Gyuri sóhajtozva megértette.

Szerencsére hamarosan vendégtanárnak hívták Bolognába, és én is mehettem vele. Már nem kollégiumi szobákban, rossz bérelt lakásokban szerettük egymást, hanem egy XIII. századi palota földszintjén. És ahogy egyre jobban megtanultam olaszul, úgy virágzott, úgy gabalyodott Szedres története is, a Baloghok, a Tenkék, a Gombosok egymásba indázó históriái. A rengeteg szerelem, bűn, csalódás, félreértés szinte benőtte Bologna belvárosát. Gyurit megnyugtatta Olaszország. Nem akart mindent jobban tudni, és könnyebben elviselte, hogy a hajam nem tökéletes, hogy nem súlyzózok eleget, hogy még nem tudok jól franciául, hogy huszonnégy éves koromig soha nem voltam hangversenyen… Bolognában még azt is eltűrte, ha valamit jobban tudok nála. Az egyetem levéltárában megtaláltam a nagy térképész és katona, Luigi Ferdinando Marsigli egy elveszettnek hitt, csapongó beszámolóját a töröktől feldúlt Duna-vidéken való bolyongásáról.

Ahol nincs semmi, oda az emberi elme könnyen képzel varázslatos romokat, eltűnt várakat, nehezen kiismerhető lényeket, akiknek furcsa beszédét *mintha* értené… Marsigli élménybeszámolója persze nem került bele a tudományos összefoglaló művébe, de én nagy sikert arattam vele a legkülönfélébb konferenciákon.

De hát honnan jöttél? Milyennek látta volna Marsigli, a nagy utazó Szedrest, az „én falumat”? Mit írt volna róla tudományosan? Mit írt volna róla éjszaka a képzelet árnyai közt csapongva?

Már a védésem előtt megszületett a lányunk. Gyuri felesége hosszú levelet írt nekem – a szedresi cafkának, a velejéig rohadt aranyásónak, aki felkapaszkodott Lackner György hátán, és most „kéjeleg” abban a biztonságban, amit ő teremtett meg a több évtizedes szakadatlan önfeláldozásával… – Akár el is válhatok – mondta Gyuri. – Így Pesten mind a hármunknak könnyebb lesz.

Megint azt álmodtam, hogy fekete a tenyerem. Hogy csúnyán ragadnak az ujjaim. Akárhogy sikálom, akárhogy dörzsölöm, nem tudom magamról a szedret lemosni.

Mi hárman, igen. Lackner György, Lackner Györgyné, Lackner Pici. Persze nem ez lenne az igazi nevünk, de mégis. Gyuri, a hajdani konzulensem majd bevezet a pesti életbe, kis térképeket rajzol, hogy a könyvtárból hazafelé el ne tévedjek, és megint aggódni kezd, hogy mi lesz a karizmaimmal, ha nem edzem eleget. Nyilván félreértettem a legelső személyes kérdését. Ő nem azt akarta tudni, hogy hol lakom jelenleg, hogy hova vagyok bejelentve, hanem hogy honnan jöttem. A *honnan jöttél* kérdésnek csak a gazdagok közt van értelme. Én még túl ostoba voltam, hogy elmagyarázzam, akár *jöhettem volna* Szedresről is, múltja csak a hazugoknak vagy a gazdagoknak van, az én családomnak csak mindennapjai. Jöhettem volna Szedresről is, de a semmiből jöttem, és a Mester utcában lakom. Anyám, igen, ő jött *valahonnan*, de oda soha nem vágyott vissza. Nyergesújfalu nem Szedres. Csak egy unalmas és közönséges falu.

A szavak segítenek, hogy a valóságban megkapaszkodjunk. Szerette volna-e ennyire Szabadkát Gyuri kedvenc költője, ha ez a városnév nem emlékeztet egy kicsit egy csélcsap, mégis oly igen szeretetre méltó unokahúgra? Bázakerettyét nem lehetne egy életen át gyászolni.

Szedres. Mi lehet ebben a névben, ami Gyurit annyira elbűvölte? *Te honnan jöttél? Honnan jöttél, kicsim?* Mi az, ami csak Szedresen, a vad gyümölcsökkel teli faluban ízlelhető meg? A mindenkori végvárak mögött, jó messzire, ahol még a precízen megbízható, nagy Marsigli is összezavarodott? Miért érzi az én Gyurim kötelezőnek, hogy minden városban kiválasszon egy diáklányt, akit elbűvöl azzal, hogy segít pótolni a hiányait? Mellek, combok, fenekek, történetek. Pótolni, mindig csak pótolni. Igen, Bolognában is. Ott Gyuri kedvence egy Macedóniában született albán lány volt, akit elhozott a védésemre. Hogy miért? Talán, hogy lássa, milyen fekete a tenyerem. Hogy hiába állok a bizottság előtt talpig kosztümösen, képtelen vagyok az ujjaimat rendesen megmosni. Hogy mindenki láthassa, mire viszik az ő kedveskéi.

De mire viszik? Minket Gyurival Szedres kötött össze. És a kékesfekete nevű, ellenállhatatlan Szedres választ szét minket mindörökre. Mert mit kezdhetnék én Gyurival Pesten? Ha a Vígszínház előtt szembejönnek az igazi unokatestvéreim? Ha el kell hoznom a Mester utcában maradt könyveimet?

Ha ki kell találnom egy szegény, hiszékeny nagymamát az esküvőnkre?

Szedres, Szedres, Szedres. Mi lesz, ha képtelen leszek elviselni Gyuri fölényeskedéseit? Ha sikítozni kezdek a Nagykörúton, mikor jóságosan megint rákezdi: *tudod, Tündikém*… Tudom, hogy tudod, hogy tudom. De micsodát?

– Tudod, Gyuri, én a legszívesebben Nápolyba mennék. Ott foglalkozhatnék tovább Marsiglivel, és talán állást is kapnék az egyik múzeumban.

Gyuri dühösen fölcsattant. Esztelen terv ez, Tündike. Nápolyt nem érdeklik a magyar végvárak. És mit csináljon ő ott, hisz Nápolyban se barátai, se ellenségei. Ő ott senkit sem ismer. Nápolyban csak a borzasztó hőség van. Meg a maffia.

– Egyedül mennék a gyerekkel. Majd mi megleszünk a forróságban.

Megleszünk, megleszünk, megleszünk. Gyuri hamarosan elköltözött tőlünk. Többen írtak nekem azóta. Az otthoni OTDK-témavezetőm. A bolognai konzulensem. Még Gyuri felesége is. Mindegyik levélben szerepelt a Szedres szó. A kis falu neve, ahonnan Gyuri, a végvári hős oly önfeláldozóan kimentett.

Nápoly káprázatos város. És nagyon nem panaszkodhatunk a hőségre sem.

Ha Magyarországról álmodom, nem a Ferencváros jut az eszembe és nem az alföldi egyetem, ahol diplomát szereztem. Hanem mindig csak Szedres. A maga sötétkék húsú gyümölcseivel.

TALÁLKOZÁSOK GYIMESBEN, TOLLRAJZ, 30x50CM, 2018

JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA

PIROS FAZÉK

Csörömpölésre ébredek, a légiutas-kísérő egy műanyag zacskóba csomagolt zsemlét nyújt felém. Lenyitom az asztalkát, ráteszem az ételt, kérek egy pohár narancslevet. Nem tett jót a székben alvás, sajog a derekam, elgémberedtek a lábaim. Felhúzom a redőnyt, éles fény áramlik be, kell néhány másodperc, mire hozzászokik a szemem. Alattunk szélerőművekkel pöttyözött mező terül el, és egy kanyargó folyó. Ez már a Duna.

Mellettem egy szakállas férfi mohón harap a sonkás szendvicsébe. Eszembe jut a nyári sertéstelep-látogatás Iowában, amit a kollégákkal szerveztünk. Rácsok közt vergődő disznók, karámokba feszített szoptatós kocák, visító kismalacok, dögtárolóba hajított tetemek. Volt, aki azonnal felmondott. Én egy falat húst nem ettem azóta. Kinyitom a retikülömet, elrakom a zsemlét, jó lesz otthon a kutyának.

– Kedves utasaink, megkezdtük az ereszkedést. Huszonöt percen belül elérjük úti célunkat. Budapesten az idő derült, szélmentes. Három Celsius-fok vár minket a repülőtéren.

A személyzet pakol, összegyűjti a szemetet. Épphogy végeznek, jobbra billen a gép. Süllyedünk. Nagyokat nyelek, nem szeretem, mikor bedugul a fülem. Újabb kanyar, most fordulunk rá Ferihegyre. Közelednek a házak, egyre nagyobbak az autók. Hiába landoltam az elmúlt években legalább ötvenszer, attól tartok, nem jutunk el a leszállópályáig, becsapódunk a szántóföldbe. Szorítom a karfát, elkezdem magamban a miatyánkot, de a „jöjjön el a te országod”-nál felbukkannak a betonutak, és meghallom a kerekek tompa puffanását.

A terminál kezdetlegesnek tűnik, pedig nemrég újították fel. Egy plakáton a Rudas fürdőt rudásznak olvasom, nehezen áll rá a szemem a magyar feliratokra. Érkezik a bőröndöm, lekapom a futószalagról, indulok a kijárathoz. Másfél éve nem jártam itthon. Remeg a lábam, torkomban érzem a szívverésemet. Össze kell szednem magam, nem akarok sírni, de amint meglátom apát, feladom.

A kis furgon oldalán cirádás betűkkel virít a Bencsik Farm felirat. Még nem láttam ezt az autót. A csomagomat beszorítjuk egy zsák táp és néhány törött önetető tál közé. Apa megint hízott, a hasa épphogy csak elfér a kormány mögött. Az autó prüszkölve indul.

– Új? – kérdezem.

– Használtan vettem.

– Szép lett a felirat.

– Öcséd fújta rá. Állandóan dolgozik. Most is épp egy neveldével egyeztet.

– Elkészült az új istálló?

– Persze, már telepítettük is. Harmincezer csibét hordtunk be három nap alatt. – Kinyitja a kesztyűtartót, elővesz egy tömött nejlonzacskót, kezembe nyomja. – Édesanyád sütötte neked.

Eszem a pogácsából, ezért az ízért elcserélném az összes amerikai pékárut.

– Kevin hogy van? – kérdezi apa. Izzad a homloka, pedig én fázom.

– Mankóval egész ügyesen jár már, jövő héten leveszik a gipszet. Szeretett volna jönni, de a sebész lebeszélte.

Apa megértőn bólint, bár mindketten tudjuk, könnyebb lesz így. Megússzuk a fordítás körüli vesződést, és az állandó megfelelési kényszert, hogy jól érezze magát a külföldi családtag.

Másfél óra alatt érünk haza. A főút házait nézve úgy érzem, mintha itthon megállt volna az idő. Befordulunk a Kopolyain, három autóból is integetnek, mire elérünk az utca végéig. Nyílik a zöld vaskapu, behajtunk a telepre. A töredezett betonplaccon tócsákban áll az esővíz. Emlékszem, mikor ez még a téeszhez tartozott. Biciklivel jártunk ki megnézni az újszülött borjúkat. Apa volt az ágazatvezető, aztán valahogy miénk lett minden. Elhaladunk a régi marhaistállók előtt, leparkolunk egy élénkzöld tetejű csarnok bejáratánál.

– Itt volnánk. Gyere, kislányom!

Hideg szél fúj, ég a szemem, fáj a fejem. Túl rövid volt az éjszaka, de nem akarom megbántani apát. Ha ennyire szeretné, akkor most nézem meg az új ólat.

– Kezdjük a gépházzal – mondja. Előveszi zsebéből a kulcscsomót, kinyit egy lamellás ajtót az épület jobb szélénél. Apró, színes lámpák világítanak a helyiségben, zúgnak a berendezések, valami sípol. – Ez itt a klímavezérlő, Svájcból rendeltem. Be lehet rajta állítani a páratartalmat, hőmérsékletet, szellőztetést és világítást. Minden paraméter előre programozható, nevelési szakaszok szerint.

– Nagyon profi. – Járok egy kört, nézegetem a kijelzőket, próbálom visszanyelni az ásításaimat. – Megnézzük az állatokat?

– Persze.

Hatalmas, zárt térbe lépünk, a túlsó fal legalább száz méterre van. Pörögnek a ventilátorok, a tető rácsairól lámpák és hősugárzók csüngenek. A padlót szalma borítja, és rajta, ameddig a szem ellát, apró, sárga csibék mászkálnak. Csivitelésük betölti az egész teret.

– Na, hogy tetszik?

– Jó nagy. Kár, hogy nincsenek ablakok, mint a régi istállókban.

– Ki van számolva, mennyi fény kell nekik. Ezt csak lámpákkal lehet megoldani.

Leguggolok, kézbe fogom az egyik csibét. Pici, puha teste erőtlenül verdes a tenyeremben. Gyerekként imádtam velük játszani, kergettem, ijesztgettem őket. Leteszem az etetőtál mellé, bukdácsol egy sort, majd átugrik a rácson, és nekiáll csipegetni.

– Hány naposak? – kérdezem.

– Hat. Tegnap tizenhárom dekát nyomtak a próbamérésen. – Átsétál a tápadagolóhoz, belenyúl a darálékba, kivesz egy marékkal, és hagyja, hogy ujjai közt visszaperegjen a tartályba. – Méregdrága, de nőnek tőle, mint a bolond. Harminc nap múlva viszem őket a vágóhídra.

– Apa, fáradt vagyok. Megyünk lassan?

A telep hátsó kapuján át hajtunk az udvarba. Leállunk a garázs elé. A kutya csaholva ugrál a furgon körül. Kiszállok, megsimogatom. Valami border collie keverék, nem sokkal azután hozták a házhoz, hogy kiköltöztem Philadelphiába. Anya megjelenik az ajtóban, karját széttárja. Még oda sem érek hozzá, már pityereg. Hajába fúrom az arcomat. Hiányzott.

– Édesem, de rég láttalak! Hogy vagy? Mesélj!

Beterelnek a konyhába, apa pálinkát tölt, koccintunk. Leülök az asztalhoz, semmit nem változott a berendezés gyerekkorom óta. Itt nyújtottunk rétestésztát szombat délelőttönként, itt ettük a nagy halom rántott húsokat vasárnapi ebédre. Iskola után itt korrepetáltam az öcsémet matekból, már akkor látszott, hogy a számokkal sosem lesz jóban. És ebben a székben ültem, amikor bejelentettem a családnak, hogy Hamburgban folytatom a közgazdasági egyetemet. Emlékszem, apa csak annyit mondott, ha egyszer elmész, sosem fogsz visszajönni. Becsapta maga mögött az ajtót, aznap nem láttam többet.

Anya a gáztűzhelyhez lép, lekapcsolja a lángot, hozza a húslevest.

– Nem várjuk meg Jocót? – kérdezem.

– Estére ígérte magát. Szedjél, kislányom!

Két kanállal merek a léből, telerakom zöldséggel, csigatésztával.

– Tegyél bele combot is, úgy finom, ha ázik – mondja apa.

– Tudod, hogy nem eszem húst.

– Még mindig? – Csodálkozva néz rám.

– Igen. Sőt Kevin is vegetáriánus lett.

– Meg vagytok ti bolondulva.

– Nyáron meglátogattam a cég egyik beszállítóját. Elképesztő, mi folyik az új telepeken. Ötvenezer sertés egy ólban. Mozdulni sem bírnak a rácsok között.

– És?

– Lehet, hogy tavasszal munkahelyet váltok.

– De hát most neveztek ki! És nem is az állatok között dolgozol.

– Lassan minden csomagoláson hazudunk. Sok már ez nekem.

Apa nem válaszol. Csendben megesszük a levest. Összeszedem a tányérokat, berakom a mosogatótálcába. Anya hozza a másodikat. Csőben sült karfiolt és rántott gombát rak elénk.

– Iluskám, hol a csirkepaprikás?

– Azt Jocónak főztem.

Apa feláll, odabiceg a tűzhelyhez, megfogja a piros fazekat, kiteszi az asztal közepére. Szed magának.

– Ez az egész állatvédelem túl van lihegve – mondja. – Időnként eljön hozzám egy fiatal, nyurga fiú, és arról győzköd, legyek tagja a boldogcsirke-szövetségnek. Azt kéri, rakjak gumilabdákat, szalmabálát meg kukoricacsövet az ólba. Micsoda hülyeség! Pöttyös labda a baromfinak?

– Hát igen – felelem. – Aligha lesz tőle vidámabb az a másfél hónap, amíg élnek.
Anya feláll, elővesz a gyógyszeres fiókból három dobozt, leteszi az asztalra.
– Vedd be, Józsi, nehogy megint rosszul legyél! – mondja.
– Ráér még – feleli apa. Befejezi az evést, átül az ablakhoz. Rágyújt.
– Képzeljétek, úgy döntöttünk, megpróbálkozunk a gyerekkel – mondom.
– Ez csodás hír! – kiált fel anya. – Kimehetek, ha megszületik?
– Persze. Beépítjük a pincét, hogy legyen saját lakrészetek.
– Én nem hagyhatom itt a farmot – jelenti ki apa. Összevont szemöldökkel mered maga elé. – A gyereknek sem adtok majd húst?
– Ezen még nem gondolkodtunk.
– Mire megszületik, csak észhez tértek.
Kint sötétedik, a fűzfák ágait rángatja a szél. Ajtócsapódások hallatszanak a fészer felől. A kutya megállás nélkül csahol.
– Megint kinyitotta. Megyek, ránézek – mondja apa. A térdére támaszkodik, óvatosan áll fel, mint aki egy rossz mozdulattól tart. Zsebre teszi a cigisdobozt, kisétál a konyhából.
– Megbántottam valamivel? – kérdezem halkan anyát.
– Csak fáradt. Hajnal négykor rohama volt. Úgy fájtak az ízületei, hogy sírt.
– Sírt?
– Felpolcoltam a lábát, borogattam a térdét, öregujját. Rázta a hideg. Bevett egy csomó fájdalomcsillapítót, hogy elmehessen érted. Hallani sem akart arról, hogy a szomszéd Miska hozzon el.
Nézem a piros fazekat, érzem, hogy megremeg az állam.
– Az a baj – folytatja anya –, hogy hiába főzöm neki, amit az orvos mond, nem eszi. Lassan egymást érik a rohamok. Ha így megy tovább, kikészül a veséje.
– Beszéljek vele, ha visszajön?
– Inkább hagyd békén! Tudod, milyen.

József becsukta maga mögött a bejárati ajtót, elindult az udvar felé. Hullámokban tört rá a fájdalom, már bánta, hogy nem vette be a köszvény elleni gyógyszereket. Megállt a diófa mellett, rágyújtott. Le akart higgadni, felbosszantották a lánya butaságai. Úgy beszélt, mint aki most jött rá, miről szól az állattartás. Félig már ő is amerikai. Hétköznapi dolgokon érzelgősködik.
Átsétált a fészerhez, térdén szinte égett a bőr, ahogy a nadrág szövete hozzáért. Becsukta a faajtót, ráfordította a vaskallantyút. Eltűnődött, vajon bezárta-e a gépházat. Túl izgatott volt, mikor megmutatta a lányának. Jobb lesz, ha megnézi. Tíz perc alatt visszaér, addig a nők majd elbeszélgetnek a leendő unokáról. Elindult a járdán, a kutya követte.
Bár a farm csak néhány perc sétára volt a háztól, többször meg kellett állnia, hogy pihentesse a lábát. Mire átért, besötétedett, félig befagyott tócsák csillogtak a betonutat szegélyező lámpák fényében. A gépház nyitva állt. Ha már eljött idáig, végignézte a kijelzőket. Hiába költött egy vagyont a klímaberendezésre, néhány héten belül kétszer is előfordult, hogy nem riasztott a levegő megemelkedett ammóniakoncentrációja miatt. Hívta a szervizeseket, de azok csak hümmögtek, és fél óra babrálás után kijelentették, kész vannak, kétszázezer forint lesz. Az építkezés óta nem bízott a munkásokban. Saját alkalmazottjait is rövidebb pórázra fogta. Lassan a telep minden zugába kamerát szereltetett.
Mikor újra a szabadba lépett, lomha hópelyhek szállingóztak az égből. Idén először havazott. A férfi gyomra összeszorult. Közeledett az év vége, elszámolások, záró kimutatások, adózási határidő. A december egyet jelentett számára a kellemetlen elintéznivalók sokasá-

gával, amikhez nem volt se kedve, se türelme. Nyomasztotta a papírmunka, nehezen látta át az évről évre gyarapodó iratokat. Megfordult, elindult az iroda felé. Talpa alatt ropogott a jég, lehelete látszott a hideg levegőben.

Benyitott a régi, pár négyzetméteres épületbe. Levette a kabátját, megengedte a kutyának, hogy a fotelba ugorjon, és ott melegedjen. Főzött egy kávét, leült az íróasztalához. Laboreredmények, szakhatósági hozzájárulások, támogatásigénylések hevertek a számítógép billentyűzete körül. Halmokba rendezte, szortírozta őket, de hamar belebonyolódott a munkába. Túl korán kelt, nem fogott az agya, hiába hajtotta fel a dupla feketét. Sokszor úgy érezte, egyedül már képtelen megbirkózni az adminisztrációval, de a fiára ebben nem számíthatott. Jocó ment, intézkedett, irányította a munkásokat, de egyetlen nyomtatott dokumentummal ki lehetett kergetni a farmról. Nem is tudta, hogy rossz évet zárnak.

József kihúzta az asztalfiókot, elővett egy borítékot a legaljáról. *Bencsik Zsanett, 12 Shawnee Street, Philadelphia, PA 19118, Egyesült Államok.* Épp aznap akarta feladni, mikor a lánya hívta, hogy novemberben haza tud jönni. Egy ideig hezitált, aztán nem ment el a postára. Majd beszélnek személyesen. Kinyitotta a levelet, beleolvasott.

Drága Lányom!

Itthon minden rendben van. Édesanyád múlt héten meglátogatta Katiékat Mezőtúron... Ez a nyár nem egészen úgy alakult, ahogy terveztük. A hőség elvitte az állomány harmadát, hiába hűtöttük az istállókat. Gondolom el tudod képzelni, mit jelent ez pénzben. Az állatorvos szerint az volt a baj, hogy...

A támogatásokat csak akkor tudjuk lehívni, ha benyújtjuk az összes igazolást, de tudod milyen szőrszálhasogatók a hatóságok... Jocó folyton úton van, kapcsolatokat épít. Ismered. Egy perc alatt bárkivel megtalálja a közös hangot. Felosztjuk a munkát. Szeretnénk mielőbb befejezni az új épületet, de a költségek már most elszaladtak. Szerintem a kivitelező nemcsak abban hazudott, hogy...

Szerencsére sikerült megegyezni a vágóhíddal, annak ellenére, hogy nem tudjuk teljesíteni a szerződésben rögzített számokat... valahogy kilábalunk ebből, ahogy annyi mindenből kilábaltunk már az elmúlt húsz évben.

Édesanyád sok zöldséges ételt főz...

Nem volt kedve végigolvasni. Felnézett a falon lógó, bekeretezett fényképre, amin a gyerekek kézen fogva állnak egy sóderdomb tetején. Zsanett magas, vékony, komoly arcú, Jocó egy fejjel kisebb nála, pocakos, teli szájjal nevet. Mögöttük látszik a ház, fala még vakolatlan, teteje félkész. Kilencven körül készülhetett a kép, röviddel az előtt, hogy kiköltöztek a telep mellé. József felsóhajtott, elolvasta a levél utolsó bekezdését.

Kislányom, te ezzel foglalkozol. Ha kicsit besegítenél, minden gondunk megoldódna. A hozzáértéseddel heti egy nap is elég lenne, hogy rendbe tedd a pénzügyeinket. Kérlek gondold át. Szeretettel, Édesapád.

József összegyűrte a levelet, és a borítékkal együtt kidobta a kukába.

Hátradőlt, lábát feltette a másik székre, jólesett neki a meleg. Már nemcsak a térde fájt, sajgott a bokája, csuklója, ujjai. Ólmos fáradtságot érzett minden tagjában. Lehunyta a szemét, Jocóra gondolt, vajon mit intézett a neveldével. Aztán megjelent előtte a repülőtér váróterme, a klímavezérlő gombjai, pár hóesésben mászkáló csibe, és elnyomta az álom.

Nem tudom, hol lehet apa. Legalább egy órája kiment. Anya tereget, bent felejtette a gépben a reggeli mosást. Felveszem a kabátomat, kilépek az udvarba. Havazik. A fák sötét lombjai beleolvadnak az égbe, a pelyhek mintha a semmiből bukkannának elő. Nem messze az istállóktól fényt látok egy ablakban. Pár perc alatt a hátsó bejárathoz érek, innen már

jól látszik, melyik épületben ég a villany. Lehajtott fejjel sietek felé, a szél szemembe fújja a hajamat.

Nyitom az ajtót, tömény kávé- és cigiszag csap az arcomba. Apa a székben alszik, felpolcolt lábánál összegömbölyödve szuszog a kutya. Pár négyzetméter az egész helyiség, két sarok is penészes a mennyezeten. A polcokon összevissza állnak a vastag akták. Mappákkal, iratokkal teli kartondobozok sorakoznak a fal tövében. Ősrégi monitor az íróasztalon, előtte rendetlen papírhalmaz, kávéscsészék, teli hamutál és pár toll. El sem tudom képzelni, hogyan lehet itt dolgozni. Eszembe jut a philadelphiai irodám. Tágas, üvegfalú szoba a Comcast Center negyvenkettedik emeletén. Apple-gép, mahagóni asztal, süppedős forgószék, légkondi, orchideák. Reggelente az asszisztensem tálcán hozza be a habos kapucsínómat két szelet süteménnyel. Tegnapelőtt még ott ültem kiskosztümben, de most olyan, mintha nem is létezne az a hely, hétezer kilométerre innen. Szemem megakad a falon lógó, régi fotón. Kézen fogva, rövid sortban állunk Jocóval egy sóderdomb tetején. Hány éven keresztül volt ez a kert, ez a ház, ez a farm számomra az egész világ!

Apa mellé lépek. Hasán összekulcsolt kézzel alszik, horkol. Eddig észre sem vettem, hogy feldagadtak, meggörbültek, eltorzultak az ujjai. Mindkét kézfején vörösen fénylik a kifeszült bőr. Megrázom a vállát, halkan szólongatom. Kinyitja a szemét, meglepetten néz rám.

– Mit csinálsz itt? – kérdezem.

– Csak becsuktam a gépház ajtaját.

– Hét óra van.

– Akkor menjünk, Jocó mindjárt itt lesz. – Óvatosan leteszi a lábát, megkapaszkodik a szék karfájában. Kinyomja magát, de félúton visszahuppan.

– Segítsek?

– Elgémberedett a csuklóm – mondja. Új lendületet vesz, feláll, arca eltorzul. Belém kapaszkodik, együtt lépünk ki a szabadba. Kezében remeg a kulcs, nehezen talál be a zárba. Útközben többször megcsúszik, alig tudom tartani a súlyát. Az út szélén vezetem, lépteimet az övéhez igazítom. Egyikünk sem szól semmit, csak cipőink talpának koppanása hallatszik. A hó egyre szakad, arcunk vizes, mire visszaérünk a házhoz. Jocó autója az udvar közepén áll. Bemegyünk. Apa elengedi a karomat, kihúzza magát. Öcsém vigyorogva jön felénk. Átölel.

– Végre! Mindjárt éhen halok. Anya nem engedett enni, míg elő nem kerültök.

– Csavarogtunk egyet – mondja apa. Felakasztja a kabátját, leül a helyére, beszedi a gyógyszereit. Anya hozza a gőzölgő csirkepaprikást, lerakja az asztal közepére. Mellé tesz egy nagy jénai tálat, tele nokedlival. Púposra halmozza Jocó tányérját. Apára néz, egy pillanatig hezitál, majd neki is ugyanazt adja.

– Máris hozom a karfiolt, kislányom – mondja.

– Hagyd csak! – felelem. Előrébb ülök a széken, közelebb húzom magamhoz a piros fazekat, és szedek belőle.

SZEIFERT NATÁLIA

AZ IDŐ TELEPÍTÉSE ÉS GONDOZÁSA

Na, erre legalább pont került, gondolta Valter. Ezt a mondatot akarta odaszúrni Sárának, amikor kijönnek a bíróságról, de elfelejtette. Jól kigondolt kis mondat volt pedig. Mindig így jár, soha nem jut eszébe a megfelelő pillanatban a megfelelő mondat. Az ilyesmi neki legföljebb írásban megy. Ha van ideje gondolkodni, javítani, cserélni a mondatokat, vagy kitölteni az egy-egy mondat számára kihagyott helyet valami értelmessel. Az adott pillanatban értelmesnek tűnő mondatokkal. Mert ha fél év múlva visszaolvassa, néha eltűnődik, fennakad, belejavít. Aztán néhány oldallal később rájön, hogy mégis az a mondat a helyes, csak később nyeri el az értelmét. Olyan sokkal később, hogy a leírásakor sem gondolt rá.

De mi az, hogy van idő gondolkodni. Sose volt. Talán minden másképp alakul, ha nem költöznek ide, de hát éppen azért jött, hogy legyen egy kis ideje.

Egyébként úgy tervezte, hogy ma merengve és magába fordultan sétál majd a házig lentről, a buszmegállóból, zakóját hanyagul a vállára vetve, lassan, hadd nézze a falu. Mindenki tudja, hogy ma volt a válás. Az utolsó forduló. Tehát ezzel vége. Remélte is, hogy figyelik, számított rá, hogy a kocsma előtt odaintenek neki, beletörődő, barátságos, „jöjjön, igyunk egyet" intéssel, ő meg majd megrázza a fejét, ó, ma nem, majd holnap. Talán a tanítónő is látja, még az is lehet, hogy ha elég lassan megy, összetalálkoznak a ház előtt. Át biztos nem jön, nem az a típus.

Szóval komoran, engesztelhetetlenül a távolba tekintve akart ballagni, ahogy már a magára maradt főhőstől elvárható, de elröhögte magát, amikor eszébe jutott, hogy Sára erre járt futni, és az első alkalommal mindjárt megállította a kis Graber, hogy mi a baj. Azelőtt senkit nem láttak futni, akinek nem volt valami sürgős dolga. Másnap a bolt előtt, a kocsmánál össze-összesúgtak, amikor már hallótávolságon kívül gondolták. Értetlenkedő, szinte felháborodott sustorgásukból egyre-másra jól kivehetően kicsapott a szó: „fut". Az értelmetlenség netovábbja. Sajnálni kezdték Valtert. Sára az egészből valószínűleg nem fogott fel semmit. Egyszerűen nem volt rá antennája. Talán nem is értette. Sosem élt vidéken korábban.

Pár órája Valter csak nézte a fia hátát, ahogy elfordult tőle a bíróság előtt, és köszönés helyett azt mondta, hogy a te hibád, hogy egy világvégi porfészekben kellett felnőnöm. Tizenkét éves. Megindító öntudat.

Egyéves volt a leköltözéskor. *Le*költözés. Valami érthetetlen okból Sára mindig így mondta, és Valter is átvette, pedig rühellte, folyton kijavította magát, hogy szóval *ide*költözéskor vagy egyszerűen csak költözéskor történt ez vagy az.

Tizenegy éve úgy alakult, hogy nem maradhattak tovább a városban.

Valter anyja három hónapja feküdt kórházban, a szülőfalujától nem messze, és ő minden héten kétszer odautazott vonattal. Nyomorúságos kekszeket meg gyümölcsleveket vitt nejlonszatyorban, amelyeket aztán a nővérek ettek meg vagy dobtak ki. Hétközben a kiadóban dolgozott, és éjszakánként a társbérleti szobában körmölte a regényét, valamint kérvényeket írogatott a kerületi tanács lakásbizottságához. Nem sok reményt fűzött ezekhez a kérvényekhez, jól tudta, hogy sok családos ember vár lakásra. Az anyja akkor már hetek óta nem ismerte fel. Aztán egy kora reggeli órán távirat jött a kórházból, és Valter egyszerre magára

maradt a szövegével. Elkeseredetten püfölte az írógépet éjszakánként, amíg át nem kopogott a házaspár férfi tagja a másik szobából, akkor félretette, és kézzel folytatta az írást. Dühös megszállottsággal írt, Sára kezdett aggódni, és egyre-másra könyörgött, hogy mozduljanak ki, csináljanak valamit, elviselhetetlen a lakás, a szoba, mintha megfulladnának, minden elviselhetetlen, elég volt. Akkor szeretkeztek, ablakot nyitottak. Azután megittak egy kevertet, és Valter újra nekiült az írásnak. Sára elaludt. A hajnali trolinyiszorgásban, a kimerültségtől nyomta el végül Valtert is az álom, de csak pár órára. Az anyját eltemették. A könyvet befejezte. Soha előtte és soha azóta nem dolgozott ilyen mélyen, ilyen gyorsan, ilyen határozottan, sokat és karcosan. Soha nem érezte ennyire megfellebbezhetetlennek az írást magát, soha korábban nem jelenthette volna ki ilyen bizonyossággal, hogy igenis van létjogosultsága annak, hogy ő ír, mint akkor.

Néhány hét eufória következett, mert Orovitz elolvasta, és ígéretet tett a kiadásra. Egész keveset szerkesztette, alig valamit húzatott ki. Valter máig sem tudja, hogy csinálta, hogy ment át. Aztán egyik nap Orovitz olyan arccal jött be, mintha gyomorrontása lenne. Közölte, hogy behívatták. Több szó erről nem esett, de azután elmentek a Keleti melletti kocsmába meginni egy konyakkal bélelt feketét, és azt mondta Valternak, fordításokat kaphat, valami pénz mégis. Be se kell jönni érte, Valesz, postán is intézhetjük. Átadott egy hétszáz oldalas kötetet. Aztán fél évig nem is találkoztak.

A gyerek nem egészen váratlanul jött, néha beszéltek már róla, csak éppen mindig egy távoli, bizonytalan jövőbe helyezték, amikor már nem egy hat és félszer három méteres szobában élnek. Ha jön, én örülök, mondta Valter Sárának, és megírt egy lakáskérelmet, amelybe a születendő gyermeket is belefogalmazta. Most már annyit sem várt ettől, mint korábban.

Nem ide akartam hazajönni, sírta el magát Sára, amikor beléptek a lakásba a kisbabával. Az előszobában a lakótársaik két banánnal kedveskedtek a gyermekáldás alkalmából. Valter zavarában elvörösödve, krákogva fogadta el az ajándékot a felesége helyett, és magukra csukták a dupla ajtót.

Éjjel tátott szájjal bámulták a tökéletes kis lényt.

A szobájuk levegője attól kezdve folyton tele volt pelenkaszaggal – hol szaros pelenka szagával, hol a száradó pelenkák mosószerszagával. Rácsos ágyat állítottak a sarokba, az íróasztal helyére. Ekkor Valter kijelentette, ez *tényleg* nem mehet így tovább. Sára dühösen bólogatott. A fiuk aludt.

Sutyorogva tárgyalták a lehetőségeket. Ha sikerül végre eladni az anyja romos házát a nyugati határszélen, talán valamit tudnak venni. Hirdetéseket olvastak, kérdezősködtek mindenütt, közértben, fodrásznál, kocsmákban. A városban ennyiért nem kapnak öröklakást, még egyszobást sem, de talán egy panelt. Számolgattak tovább. Talán a külvárosban. Valamelyik új lakótelepen. Hosszú várólista, semmi biztosíték. Ha saját albérletbe mennek, elfogy a pénz, akkor aztán semmi esély a továbblépésre. De talán valahol nem túl messze, egy faluban a város mellett, ahonnan van vonat vagy buszjárat. Alig több utazás, mint egy külkerületi lakótelep, sőt, egyes helyekről kevesebb. De nem egészen úgy van. Maga az út lehet rövid, de nincs folyamatos közlekedés. Kell egy kocsi, akármilyen jó, csak guruljon. A parkba vitték levegőzni a babát, és amíg a kicsi nézte az eget és a látóterébe belógó faágakat, ők a padon ülve osztottak-szoroztak. Ha kapnak annyit a régi házért, és ennyi egy használt Trabant, akkor mennyi marad lakásra, és hány éves a kapitány.

Valter két könyvkupac tetejére fektette a gyúródeszkát, elhelyezte rajta az írógépét, újabb kérvényeket írt a kerületi tanács lakásosztályának, amelyeket aztán egy keskeny szájú hivatalnok olvasatlanul iktatott az ELUTASÍTOTT KÉRELMEK feliratú mappába.

Bement Orovitzhoz, hátha van ismerőse a tanácsnál. Valamelyiknél. Az mondta, megpróbálja, de nem ígérhet semmit, és hát most, hogy ugye a könyv is itt van, nos, nem valószínű. Valter bólogatott. Az utcai fülkéből körbetelefonálta az összes ismerősét lesz, ami lesz alapon, hátha valakinek van egy olyan rokona, ismerőse, aki éppen mostanában akarja eladni a lakását.

Hosszas nekifohászkodás után Sára szüleihez is elmentek. Valter sosem érezte magát ilyen árulónak, még akkor sem, amikor a kérvényeket fogalmazta.

Sára apja a házassági szándékuk bejelentése alkalmából negyedórán keresztül folyamatosan üvöltött, a végén pedig kitagadta a lányát, legalábbis azt mondta, hogy ne lássa többé, amíg ezzel a senkiházival van. Valter akkor megfogadta, hogy ha rajta múlik, nem látja, és ezt éveken át be is tartotta. A fiuk születésekor Sára anyja bejött a kórházba, úgy sejtették, hogy a papa nem tud róla. Pénzt dugott Sára párnája alá, sírt, amikor kimutatták neki az üvegablakon keresztül a kicsit, aztán elsietett. Most Valter azon tűnődött, vajon ez már az a helyzet-e, amikor nem rajta múlik, hogy látják-e még a lányukat.

Sára időpontot kért az apjához telefonon, akár egy hivatalba. Meglepően nyugodtan fogadta őket, konyakot kínált, keveset beszélt, szinte semmit nem kérdezett. Elmondta a mondatot, amelyet addigra már ezerféle hangsúllyal ismertek: „Nem ígérhetek semmit." Ugyanis nem nagy dicsőség számára a veje, tette hozzá. Meg az az *egész*.

Hónapok teltek el, kérvények, telefonok, várakozás. A szoba falai egyre közelebb jöttek.

Szerintem nincs más, el kell mennünk vidékre, mondta Valter. Gondold csak meg, lehetne egy kis házunk, ecsetelte biztatóan, ügyesen elrejtve saját bizonytalanságát. Sára fellelkesült. Valter tépelődött. Talán mert ő tudta, milyen.

Tavasszal végre egy helyi lakos megvette Valter anyjának házát a határon. Azt mondta, hogy ledózerolja, és talán már jövőre új házat épít a helyébe. Kicsit kevesebbet kaptak érte, mint amennyit reméltek, de még egy évet már nem húztak volna ki.

Valter különös, titkos örömöt érzett, ritka tünemény, a győzelmek után érez ilyesmit az ember, habár nem tudott róla, hogy harcban állt volna. Mégis, valahányszor elképzelte, amint egy munkagép elsöpri a házat a föld színéről, felbuzgott benne a romboló ujjongás. Érdekesnek és kissé aggasztónak találta ezt az érzést, és azzal biztatta magát, hogy majd ezt is átgondolja vidéken, ott majd lesz rá ideje. Nem kell egyik helyről a másikra rohannia, nem kell Orovitzot hallgatnia, sem senki mást kéziratokról, kötetekről, szamizdatról, bizottságokról, nem kell beugrania a találkozóhelyekre, és végigrágni magát minden új és régi pletykán, szervezkedésen, nem kell felháborodnia semmin, és nem kell biztató sorokat írnia a jövő reménységeinek. Ott, az új helyen, ahol a maguk urai lesznek, majd nyugodtan elvégezheti a mélyfúrást, kiforgathat magából mindent. Mert most még mélyebbre akar hatolni, még kegyetlenebbül akarja megkeresni magában azt az állatias lényt, amelyik nem hagyja őt nem írni. Erről nem lehet beszélni senkivel.

Újabb telefonálások és kérdezősködések kezdődtek, hátha tud valaki legalább egy tippet. Valahol. Már majdnem mindegy is, hogy hol. Orovitz unokaöccse baráti áron eladta nekik a Trabantját. Van egy kis lyuk a padlón, mondta, de be lehet foltozni. Sára vásárolt egy könyvet, amelynek a borítóján piros, keretes betűkkel az állt: A KONYHAKERT TELEPÍTÉSE ÉS GONDOZÁSA

Egyre távolabbi falvakba autóztak a nézelődés során, az anyja házához hasonló, elbontani való házaktól a rosszul felújított parasztházakig sok mindent megnéztek, amíg idetaláltak. Sára egyik volt kolléganőjének valami rokona az ürge, akitől végül megvették a házat. Mérnök srác, feleséggel és egy gyerekkel, a gyerek már nagyobb, tíz év körül lehetett akkoriban. A mérnök azt mondta, enged is az árból, csak vigyék, neki muszáj elköltöznie

a városba. Egész modern. Van garázs. A kert kicsi. Legalább nem kell sokat foglalkozni vele, gondolta Valter. És az utca neve is tökéletes: Felső utca. Imponáló, hogy nem valami halott emberről van elnevezve. Nem mintha lenne Alsó utca is, csak arról volt szó, hogy a Fő utca (a falu tulajdonképpeni egyetlen utcája) a templom előtt kettévált, és a láthatóan nem túl régen kialakított rövid utcáján kis telkeket szabtak ki a hegy oldalában. Négy-öt egyforma típusház, mind ugyanolyan, mint ez, alul a konyha és a garázs, fent egy plusz két fél szoba.

Valahogy csak a költözéskor jöttek rá, hogy valójában messzebb vannak a várostól, mint gondolták. Talán az autózgatás, a sok ház megnézése vonta el a figyelmüket az út hosszáról, talán az eufória, hogy meg tudnak fizetni egy lakható épületet, amit még csak fel sem kell újítani különösebben, de hazafelé már biztosak voltak benne, hogy kell nekik. Palotának látták a hat és félszer három méter után. Az a kis utazás belefér, mondogatták. Mennyi is, talán egy óra. Valamivel több volt. Nyáron. Télen a hegyre vezető göcsös út, ha le is volt tisztítva, csúszott, és könnyen behordta rá a porhavat a szél. Még tavasszal is sokszor volt jeges, amikor fél kilométerrel lejjebb már minden olvadt. De mindez nem számított akkor.

És Valter sokáig úgy érezte, hogy eljött az idő, itt van, most minden együtt áll, meg fogja írni a regényt. A ház mögött fogja írni, egy régi kis asztalkánál, amelyet az előző tulajdonos hagyott ott. Ha fölnéz, ott magasodik az erdő. Milyen más itt a szag, gondolta. Mennyi rétege van. A növényzet folyton változó illatai mögött ott vannak a haszonállatok szagai, egész enyhén, mert a völgy felé viszi a szél, és még e mögött, ez alatt is van valami, talán a föld szaga, talán az erdő kipárolgása, mosdatott, lassan hullámzó levegő. Olyan, mint otthon, régen az anyjánál. A falvak csak falvak, mind egyformák, gondolta.

Csak idő nem volt ott, ahol megtalálni hitte. Az idő nem akart rendelkezésre állni, sem az elképzelt nyugalom. Lassan megfogalmazódott benne, hogy butaság, sőt nagyképűség azt állítani, hogy van vagy nincs időnk valamire. Mi magunk vagyunk az idő birtokában. És mégsem engedte szabadon az önmagába harapó gondolat, hogy mindez mégiscsak idővel, az idő múlásával hozható valahogy egyenesbe. Ha türelmes, meg fogja találni a maga idejét.

A gyerek egyre nőtt, egyre többet kellett futkosni utána, Sára egyre többet aggodalmaskodott, hogy a kicsi valamibe belelép, beleesik, valamit megeszik, amit nem kéne, valamit megfog, amit nem kéne, valamit meglát, amit nem kéne. Akkor Valter betemetett egy gödröt az udvaron, és nekiállt a kerítés hibáit kijavítani. Az erdő felé eső részen befejezte a nyitott szakaszt. Aztán kiderült, hogy a gyereknek egy év óvoda kell mindenképpen, mielőtt iskolába írathatják, de óvoda csak a szomszéd településen van. Egy évig tehát minden reggel és délután Valter hozta-vitte.

Sára ezután visszakönyörögte magát a régi munkahelyére félállásban, és naponta egy órát és tizenöt percet utazott a városba, aztán ugyanennyit vissza. A ház mellett ott maradt az a néhány karó, amelyet A KONYHAKERT TELEPÍTÉSE ÉS GONDOZÁSA utasításait követve vert a földbe, még a költözés évében.

Esténként megkérdezte a férjétől, ugyan mikor lesz kész az a nagy mű. Valter nem tudott felelni, vállat vont. További unszolásra azt válaszolta, hogy akkor, ha kiteszem a pontot. Aztán Sára azt kérdezte, nem akar-e visszamenni a városba. Kérdése nem volt egészen oktalan, sok minden változott közben. Orovitz saját kiadót tervezett indítani, továbbra is számított Valter munkájára, és ezt minden alkalommal elmondta neki, amikor bebuszozott, bevonatozott hozzá, és estig beszélgettek a Keleti mellett a kocsmában. És be kellene járnom? Nem muszáj, Valesz, de azért nem ártana, mondta Orovitz. Valter bólintott, megvonta a vállát. Meglátom. Arra gondolt, hogy nem teheti meg, hogy találkozókra, vitákra, értekezletekre, hajnalig tartó kocsmázásokra pazarolja az idejét. Egyszerűen nem engedheti

meg magának. Dolgoznia kell a regényen. Orovitz tekintetéből valami olyasmit olvasott ki, hogy hiszen már megírta A regényt. Azt, amit olyan nehéz volt kiadni évekkel korábban. Ő nem a semmiért kockáztatott akkor. Most újranyomták, jól fogyott, szinte kultusza alakult. Ez is őt igazolja. Valter erre csak azt tudta volna mondani, ha beszélnek róla, nem lehet, hogy ennyi volt az egész. Még nincs meg A regény. Van egy sokkal fontosabb szövege, csak még nincs kész. Formálja és húzza – a határidős fordítások, a tetőjavítás, kerítésfestés, fűnyírás, gazolás, ciszternatisztítás, gyerekfurikázás, leckejavítás a téli és nyári szünet között –, amikor egyedül lehet otthon, és a feladatok egyike se leselkedik rá. És Sára sem kérdezi, hogy mikor teszed ki végre azt a kurva pontot.

A fiuk iskolás lett, négy évig járt a szomszédba, a templomon túl a Fő utcára. A kétszintes épület aljában három terem, ez az iskola. Ott tanít a szép tanítónő, akivel Valter ma is olyan szívesen összefutott volna.

Sára egy reggel, amikor a gyereket felhátitáskázva elengedte iskolába, azt mondta, hogy ő ezt nem csinálja tovább. Nem bírja már az ingázást, a sok munkát itt is, ott is. És egyáltalán. Ő nem tartozik ide. Már így is túl sok időt vesztegetett el az életéből ebben a porfészekben. Valternek nem volt ideje meglepődni. Illetve csak meglepődni volt ideje, minden más már elő volt készítve. Nincs köztük semmi, állította Sára, csak szívességet tesz a kollégája, hogy megengedi, hogy nála lakjanak, amíg elrendeződnek a dolgok. Ezt a szart – mondta maga köré mutatva – úgyse lehet rendes áron eladni, főleg nem itt, a világ végén egy zsákfaluban. Én nem értem, hogy jöhettünk ide, Valter. Fogalmam sincs, hogy mehettem ebbe bele.

Az arca olyan volt, mint amikor a kórházból hazatérve megállt a bérlakás előszobájában. Nem ide akart hazajönni. És ez az arc tükör lett hirtelen, Valter saját, belenyugvó arcát látta benne, amellyel mindenhová ugyanúgy érkezik meg azóta, hogy először költözött életében, el a szülői házból, „fel" a városba, ott egyik lakásból a másikba, egyik társbérletből a másikba, utóbb Sárával közösen, és végül ide, hogy valahová akarjon egyszer hazajönni. Nem hitte, hogy sikerült. Ez nem az ő faluja volt, a város nem az ő városa.

Viszem a gyereket meg a kocsit (akkoriban egy Golfjuk volt), és aztán megegyezünk a havi összegben. Ha neked is megfelel. Sára hangja kopogott a házban.

Valternak nem felelt meg. A fiát emlegette. Hogy talán őt is meg kéne erről kérdezni. Én már megkérdeztem, mondta Sára. Nincs más vágya, mint elhúzni innen.

Valternek semmi jó mondat nem jutott eszébe. Érvei nem voltak, kérdései még kevésbé.

Hát, most itt van. A ház üres, az idő kiváló, akár ki is ülhetne a kis asztalkához.

De nem bír hazamenni. Be akar kopogni a szomszédokhoz, a Fő és a Felső utca összes házába, zörgetni az ablakokat, felrántani a kiskapukat, és azt mondani, bocsánat, én csak azért a kis időért jöttem, aminek itt kell lennie valahol a számomra. Tetszenek érteni? Meg kellett volna találnom már korábban. Értik? Érti ezt valaki?

GYŐRY DOMONKOS

AZ IPAROS

Imádom az alufólia zörgését, amint széthajtogatom, érzem a rántott csirke illatát. Tizenkettő harminckor ebédelek, mindig ugyanezt. Iparos vagyok, jár nekem.

Ezt Ilonka is tudja, velem kel hajnalban, sercegős olajban forgatja a panírozott csirkehátat. A szerszámtartó szekrény teteje az asztalom, a derekamig ér, fémlemezekből hegesztették össze, valamikor zöldre mázolták, mára megfakult, az olajtól opálosan fénylik, egészen egyedi. Nagy lakattal zárom, benne lapulnak a féltett kincseim: fúróhegyek, videa hántolófejek, a csavarhúzókészlet, menetfúrók és menetmetszők, jóféle pamutrongyok: szóval azok a gondosan összeválogatott tárgyak, amelyek a munkám művészévé tesznek.

Hatkor fújt a gyár, már nincs sok a munkaidőből, megint egy remek nap vége felé járok, ami nem is csoda, hiszen a legjobb részlegen dolgozom. Az ezres csarnokot ötven négyzetméteres műhelyekre osztották fel, Salgó polcokat használva térelválasztónak. Olyan ez, mint faluhelyen a porták. Az egész hatalmas, világos és átlátható, és mindenkinek megvan a maga elkülönített területe, saját feladata, önállósága. Egy műhelyre egy iparos jut, a csarnok közlekedőútjain köszönünk egymásnak, akár a kertszomszédok, vannak, akik haverkodnak, vannak, akik nem, nagy család vagyunk, persze vegyes a rokonság, ha az egyik unokaöcs meglátogat, eltűnik a csőszájfogó, ha a másik, akkor egy csiszolókorong, de nincs harag, így megy ez, leltárfelelősség van, ha elmerült valamid a gázolajban, vagy elhagytad a terepmunkán, akkor azt pótolni kell.

A szomszédos üzemekben gályázó esztergályosok pillanatok alatt lenyúlnak mindent, ami nincs a festett betonpadlóhoz rögzítve, talán ezzel bosszulják meg, hogy ők géphez láncolva állítgatnak, tekergetnek, közben röpköd a forgács, néha még a tokmánykulcs is.

A legrosszabb az emulzió, ami a forgácsolószerszámot védi a túlhevüléstől. Ezt a vízzel kevert olajos löttyöt keringeti és csurgatja a szivattyú, fröcsög, beterít mindent, idővel bomlásnak indul, záptojásszaga beleeszi magát mindenbe. Aki ilyen szerkentyű mellett áll, és napi teljesítményt várnak el tőle, mégpedig három műszakban, annak ünnep, ha bedöglik a masina. És akkor mi vonulunk oda, a géplakatosok, az ipar elitje. Sürgetni még a fehér köpenyesek se mernek minket, csak sápadtan bámulják az órájukat, közben csóválják a fejüket.

Ha lehet, helyben javítunk, ha nem, leszereljük a problémás részeket, és a műhelybe szállítjuk. Eközben nyoma vész ennek-annak, mert mondjuk egy zöldfülűt figyelsz éppen, aki nem tudja, hogy ha berepül a forró forgács a munkásruhája gallérja mögé, akkor meg kell merevednie, és átkozódva várnia, amíg a fémdarab kihűl. A kezdők erre képtelenek, óbégatnak, ugrálnak, a forgács megindul a gerincük mentén, amitől még jobban ficánkolnak, csápolnak, rugdalnak, és kis szerencsével a fémdarab lecsúszik a farpofáik közé. Szóval ezt látni kell, mert ilyesmit a cirkuszban se mutogatnak.

Persze amíg a jelenetbe feledkezel, eltűnik a szerszámaid némelyike, mintha ott se lett volna, mintha feloldódott volna a gépzajban és a fémszagú levegőben. Ezeket persze pótolni kell, mielőtt rád hátékáznák, ez a napi rutin része, ennélfogva a mi

hatalmas műhelyfalunk egy nagy és hazug családdá változik, lopnak tőlünk, lopunk egymástól, de nincs harag. Iparosok vagyunk.

Eszegetem a csirkehátat, elégedett vagyok, mint ilyenkor általában, közben jutalmat is kapok: remek rálátásom van a gázolajos kádra és az előtte guggoló szemüveges srácra, az ipari tanulómra. Nem rendes, vörös téglás szakmunkásképzőből érkezett, hanem gépipari szakközépiskolából, ami érettségit is ad, persze a szakmára nem fektetnek kellő hangsúlyt, nem is lesz ebből iparos, csak valami irodai emberke, ami azért furcsa, mert az apja gépész volt, aki egyszerű proliként kezdett, és harminc év alatt küzdötte fel magát gyáregységvezető-helyettesnek. Közben tanult is, de nem ez a lényeg, hanem az, hogy közöttünk kezdett. Egy ideje már nyugdíjas, a fia meg itt, és furcsállom, hogy senki se szólt az érdekében, mert bizony annak a tanoncnak, aki olyan szerencsés, hogy egy falubelije a csarnokban dolgozik, annak rohadt jó sora van, a földije rögvest elintézi, hogy az ő műhelyébe osszák be, ahol aztán megtanulja a mesterség csínját-bínját, nem csupán azt, hogyan kell lehúzni a tengelyre rohadt fogaskereket, hanem a hántolás mesterfogásait is, mert az már a szakma csúcsa.

A gépek bármit síkra gyalulnak, de a túl egyenletes felület nem jó nekünk, mert ha az egymáson mozgó részek súrlódó felületei buta módon szabályosak, akkor azok előbb-utóbb összesülnek, felmaródnak. Emiatt hántolunk. Van egy nagy, totálisan síkra munkált fémasztal, amit bekenünk indigókékkel, és megcsúsztatjuk rajta a hántolandó munkadarab felületét, ami aztán egybefüggő foltokkal mutatja a felfekvéseket. Akkor ezeket a kékségeket levakarjuk, úgy fogjuk a hántolókést, mintha le akarnánk döfni a fémet, ráhelyezzük a felületre, és a csípőnk finom lökéseivel energiát adunk a műveletnek. Aztán ismét megmozgatjuk az indigós etalonon, ekkor már sokkal több kék folt bukkan elő, ezeket is levakarjuk, és mindezt addig ismételjük, mígnem a fémszínű és a kék foltocskák egyenletesen borítják a felületet, ezernyi apró pettyből álló metál és kék tarkaságot alkotva. És ezeken a felületeken aztán olyan finoman terül szét az olajfilm, hogy zajtalanul, csaknem lebegve siklanak egymáson a mozgó részek.

Szóval amíg a csókos gyerekek hántolni tanulnak, addig a mérnök fia a tengelyeket, tengelykapcsolókat és a fogaskerekeket dörzsölgeti a gázolajban, ez a legutálatosabb feladat, ami egy lakatosra várhat, beeszi magát a köröm alá a fekete, égett olajból és koszból álló iszap, de ezt is el kell végeznie valakinek, hát ő csinálja, mert én bizony ezzel törlesztek, amióta undorral nézett a rántott csirkémre.

Miközben a csontokat szopogatva figyelem, észreveszem, hogy egy daruoszlop takarásából őt lesi a Dagi Feri is, aki szegről-végről a rokona. Igen élvezi a látványt, nagy teste rázkódik a visszafojtott röhögéstől. Tíz éve még az öntödében dolgozott, sírva könyörögte ki a mérnöknél, hogy idehelyezzék a téemkába, ahol aztán jó sora lett.

Nem szép tőle, hogy szórakozik a gyerek kínján, közben meg az öltözőben óbégat, mekkora döbbenet, a Sanyi bácsi fiából ipari tanuló lett. Mert neki Sanyi bácsi volt a mérnök, a szemüveges kölöknek meg alighanem világos az ábra, mert nagyon vörös a képe, miközben összeszorított fogakkal nyúlkál az iszapos olajban. Szerencse, hogy nem dohányzik, mert talán meg is gyulladna.

Nem segítek a gyereknek, pedig biztosan szeretne hántolni, amikor pisilni indul, vagy szódáért megy, mindig megáll egy kicsit mellettük, tátott szájjal lesi őket. Ha rajtam múlik,

ebből nem eszik, aki lenézi az egyszerű melóst, az csak szopjon, amúgy meg a Dagi Ferin múlik a sora, ha nem szól az érdekében, akkor ez így van jól, hiszen iparos döntött róla.

Dagi Ferit respektálom, a falujában maga készítette formákba önti a zsalubeton téglákat, egyre több és több épületet húz fel ezekből, egyre nagyobb sertésállománya van, jó zsírosakat eszik, nem csoda, hogy alig tud lépni, enne inkább csirkét, nem halna meg tíz év múlva fiatalon, nem ballagna a koporsót szállító limuzin mögött a „csak a jók mennek el" lágy dallamától és a lélekharang kemény kongásától zavart szemüveges, aki addigra már viszi valamire, és ugyanúgy vöröslik a képe a gyászmenetben, mint a gázolajos kád mellett.

Persze ez majd később lesz, ami igazán lényeges, az az, hogy mához két hétre bajba kerül a srác, amikor ezerkétszáz munkadarabot sóznak rám, hogy a bennük lévő nyolcas furatokba menetet vágjak, ami kézzel szaporátlan munka, hiszen a menetfúróval minden második fordulat után egy félfordulatnyit visszafelé kell tekerni, hogy eltörjön a sorja. Ehelyett beleteszem a menetfúrót a karos toronyfúró tokmányába, és egy mozdulattal egy menetvágás már készen is van, tizedére szorítom le az időt, akár újítási díjat is érdemelnék. Odaparancsolom a szemüvegest, hálás lesz, mint a kiskutya, hogy eljöhet a bűzölgő kádtól, pár óra alatt végez a melóval, aztán amikor a minőség-ellenőrzés mindent visszadob, azt mondom majd, hogy az ipari tanuló baszta el az egészet. Hümmögni fog a művezető, talán azért nem balhézik, mert tudja, hogy a Sanyi bácsi fiáról van szó, aztán kisüti, hogy üssük meg pontozóval négyfelől a furatok száját, amitől azok szűkebbek, passzentosabbak lesznek az ellenőrzés során. Mindenki túlórázik majd emiatt, és így átmegy a meón a sok ezer menet, persze később ebből még különféle galibák keletkeznek, de az már nem a mi bajunk lesz, a mérnök fia viszont húsz év múlva is szégyellni fogja azt, amit nem ő rontott el.

Huszonöt évvel később nyugdíjban leszek, a kertet eladom a feleségem halála után, a közeli étteremből hordom az ebédet, nem lesz, aki csirkehátat rántson, mert ilyennel akkor már senki nem foglalkozik. A mérnök fia ugyanezen az úton mászkál majd, amikor összefutunk, egymásra nézünk, látni fogom a szeméből, hogy megismer, nem köszönök neki, egy idő után ő se próbálkozik, miről is beszélnénk, én mester vagyok, ő meg tanonc.

Újabb öt év telik el, akcióban dobálják a postaládámba a megyei napilapot, meglepően sokat szerepel benne a szemüveges gyerek, meg a helyi televízióban is fel-felbukkan. Addigra teljesen kopasz lesz, és egyre jobban hasonlít a Dagi Ferihez, és valószínűleg gépkocsival közlekedik.

Egyszer, még később, ha egyáltalán megérem, talán újból összefutunk, amikor a napi menüt hozom, persze nagyon bizonytalannak érzem az ügy kimenetelét, de mégis lehetségesnek tűnik, hogy akkor majd odabiccentek neki. Végül is iparoscsaládból származik.

MILBACHER RÓBERT

A HETEDIK NAPON

Azt mondja, ne haragudjon rá, de csak most tudott eljönni. Ő megérti, ha furcsának találja, hogy pont hétfőn. És ha esetleg valamilyen oknál fogva nem tudja most fogadni, akkor majd visszajönne a jövő héten, ha akkor alkalmasabb lenne a dolog. A jövő hétfőn. Ha akkor jobban ráérne esetleg. Viszont ő másik napokon nemigen

tud szabadulni. Az az igazság, hogy ő csak hétfőn mozdulhat ki otthonról, mert neki ez a könnyű napja. Persze tisztában van vele, hogy mások a hátuk közepére se kívánják, de neki akkor is könnyebb hétfőn. Nem tehet róla, de így alakultak a dolgok.

Hiába is tagadná, hogy a hétfőt várja az összes napok közül legjobban. Neki ez a hetedik nap, a hét feje, ahogyan a neve is mutatja, amikor megpihenhet. Úgy is mondhatná, hogy a hétfő az ő szabadnapja, ha úgy jobban tetszik. Persze, hogy szabad volna, azt nem úgy érti, hogy akkor most mindent lehet. Hogy mondjuk nyakába veszi a falut, és jár-kel, mint fűzős zsidó. Mert azért még a szabadnapján is van felelőssége az ember gyerekének, hiába mondják úgy, hogy *szabad*, azért a kötelességéről nem feledkezhet meg az ember még akkor sem. Ott van például a fabehordás, mert a tűz nem aludhat ki hétfőn se, jól is néznénk ki. Hogyan készülne el akkor az ebéd, azt mondja meg neki valaki, ha annyira okosak az emberek. Ráadásul télen ezektől meg is fagyhatna az ember. Nyáron ott a kaszálás, mert mégse nőhet az égig a fű meg a gaz, meg hát az állatoknak is csak jólesik az a kis friss zöld. A tyúkok is jobban tojnak, és hát a friss tojást azért mindenki szereti, hiába beszélnek összevissza, hogy így a nagy szabadság, meg úgy az a sok szabad idő. Ősszel meg akkor ott van az a sok lehullott levél vagy avar, vagy hogy kell azt szépen mondani, azt is csak rendben kell tartania valakinek. Miért, talán azt gondolja bárki, hogy az csak úgy magától eltűnik, hogy senkinek nem kell azzal csinálni semmit? Összegereblyézgetni, kupacokba gyűjteni, elégetni, az is csak idő, főleg egy ekkora telken, hát mikor máskor végezhetné el ezt is, ha nem ezen a napon.

Szóval, így érti ezt a szabadnap meg a pihenőnap dolgot, csak nehogy félreértés legyen a vége, meg nehogy baj legyen belőle, azért mondja.

Mondjuk, az igaz, hogy azért hétfőn jut egy kis idő pihenésre is. Na, ne gondoljon nagy dolgokra, hogy például gyógyfürdő meg ilyesmik, ahová csak azok járnak, akiknek nincsen semmi dolguk meg felelősségük ebben a világban. Mert nem törődnek semmivel se. Csak áztatják magukat ott a más levében. Inkább csak egy kis üldögélés, úgy képzelje el. Nyáron, ha erősen tűz a nap, akkor a hűsön, aztán mindig egy kicsit arrébb, ahogyan az árnyék is megy körbe az udvaron. Vagy kora tavasszal, esetleg, ha úgy alakulnak a dolgok, de az az igazság, hogy még késő ősszel is jólesik leülni abban a gyenge napsütésben. Mert ugyan hidegek kezdenek lenni olyankor, de az a gyenge napfény meg friss levegő kárpótol olyankor is mindenért. Mert hát mi mást is akarhatna többet az ember, mint érezni annak a gyenge napfénynek az érintését a bőrén. Azt mondja meg valaki, hogy mi mást.

Azért ne aggódjon, mert legföljebb csak a postás jön hétfőn, de az is csak nagy ritkán, és olyankor is csak bedobja a csekket a postaládába, aztán már megy is tovább. Nem nagyon zavar olyankor ő sem, megbízható ez a postásgyerek, tudja a rendet, hiába is akarna rosszat mondani rá az ember. Levelet nem nagyon vár senkitől amúgy sem, mi beszélnivalója is volna vele. Nem is nagyon tudja még az idejét se, mikor kapott valami levélfélét, az is csak amolyan hivatalos volt. Csak arra emlékszik, hogy abban sem volt semmi köszönet, mert megijedt, amikor idézést kapott, méghozzá bűnügyben, de az azért már jó pár éve volt. Akkoriban, amikor bíróságra járt amiatt a hülye Kovács gyerek miatt. Hiába magyarázta el neki szépen, magyarul, hogy most már azért üljön el a valagán, amíg szépen vannak. De hiába beszélt neki, addig-addig basztatta azt a kutyát, amíg egyszer elszakította a láncát, amikor látta, hogy átmászik a kerítésen egy kis szilváért. Nem akarta bántani, azt mondja, de hát mit keres az ő telkén, a kutyának meg az a dolga, hogy megvédje a területét. Hiába csináltak belőle akkora cirkuszt, nem lett nagy baja annak a hülye gyereknek, akkora legalábbis biztos nem, mint amekkora csodát csináltak körülötte. Úgy tett az anyja is, mintha nem tudna olvasni, hogy vigyázz, a kutya harap, pedig ki van téve a kiskapura annak rendje és módja szerint. A bírónő is megmondta, hogy az ember gyerekének a háza az az ő vára,

és örüljenek neki, hogy áramot nem vezetett a kerítésbe. Meg különben is ott a tábla, és akkor nincs mit a szemére vetni.

Na, hát akkor kapott utoljára levelet, ami nem csekk volt, vagy valami efféle, amit be kell fizetni. Sőt, ha jobban belegondol, még alá is kellett írni neki, hogy lássák, hogy átvette. Akkor a postásgyereket meg is kínálta egy fröccsel, de nem fogadta el, mert szolgálatban volt, úgy mondta. És őszintén megmondva azóta becsüli ezt a postásgyereket, az az igazság, mert mindennek megvan a maga ideje, és azért a szolgálat az mégse mindegy. Mert a szolgálat után azt csinál meg annyit iszik mindenki, amennyit akar, abba azért nincsen beleszólása senkinek. Ő is megitta a magáét, megmondja őszintén, de a munkáját mindig elvégezte annak rendje s módja szerint, mert mi lenne akkor a világból, ha mindenki csak a maga kénye-kedve szerint iszogatna.

A kedd már az egy sokkal keményebb dió. Így mondja, ezekkel a szavakkal, hogy kemény dió, mert azért olvasott ezt-azt életében, nem mondhatja rá senki, hogy egy buta ember volna. Kedden már sietni kell a mindennapi teendőkkel, hogy minden készen álljon, amikor itt van az idő. Ellátni az állatokat, behordani a fát, begyújtani, hogy rendben föl legyen téve az ebéd, mert meleget enni azért kedden is muszáj.

Mert a kedd az a tejesember napja. És hát az a helyzet, hogy a tejesember nem mindig pontos, hol ekkor jön, hol meg akkor. Mert úgy látszik, ilyenek ezek a tejesek. Nem sikerült ennyi idő alatt se igazán kifigyelni a szokásukat nekik. Mert ha meg nincs kinn a kapu előtt az ember gyereke időre, úgy elmegy, mintha ott se lett volna. Azt se mondja, fapapucs, aztán meg már túl van hegyen-völgyön. Csak leshet olyankor az ember. A végén meg ott marad tej nélkül, meg minden. Mondjuk, igaz, hogy pénteken is jön, csak az a másik, azt meg nem nagyon szerette sose, azt mondja. Mufurcforma egy ember az a pénteki tejesember, még csak vissza se köszön, annyira van már. Merthogy ő a tejes, és akkor már megengedhet magának mindent, talán azt hiszi. Mondjuk, ezzel a keddivel azért el lehet beszélgetni erről is, meg arról is, hogy merrefelé járt, meg mi újság van ott kinn, a nagyvilágban. A kocsijával azért sokfelé el tud jutni, ahová más ember nem. Lát ezt is, meg azt is. Világlátott ember a tejes, senki nem mondhatja rá, hogy nem igaz.

Csak hát nehéz kifigyelni meg elcsípni. Meg olyan is van, hogy nincs neki kedve beszélgetni, amit azért meg lehet érteni, sok a munka, menni kell. De azért még olyankor is megkérdezi, hogyan van, ezt nem mulasztja el sosem. Az az igazság, hogy jólesik az ember gyerekének, ha érdeklődnek az egészsége felől, nem is tagadja. Hogy törődnek vele.

Úgy volt vele, hogy eleinte csak egy litert kért, mert igazság szerint nem is nagyon van oda a tejért, ráadásul még meg is hajtja, az a helyzet, hiába is tagadná. De azért mindig jó, ha van otthon, hátha ebbe is kell, meg abba is. Főleg a reggeli kávéba, mer azért arra rászokott, nem is tagadja. Tudja, hogy azért ez már majdnem túlzás, mert hogyan veszi ki magát, hogy a feketébe önti a fehéret. Meg már majdnem pazarlás is. De aztán rákapott, hiába is tagadná. Ennyit azért csak megengedhet magának, azt hiszi. Ennyi azért talán még neki is jár. De ha kell, el tudja hagyni ezt is, erről biztosíthatja, mert ezen már csak ne múljon a dolog. Amúgy nem jár el sehová, meg nem is cigarettázik évek óta. Azt is letette egy napon csak úgy, aztán többet nem gyújtott rá. Bevallja, nehogy másoktól tudja meg, hogy néha inni iszik egy kicsikét. Az igaz, hiába is tagadná, de higgye el neki, hogy csak mértékkel meg módjával. Azt is a sajátjából, mert neki jó ez is, nincsenek nagy igényei. Nem jár el a kocsmába, hogy még fizessen is azért a pancsolt pálinkáért meg fölvizezett borért. Mert úgyis fölvizezik, hiába mondják, hogy nem. Van, aki azt szereti, ő ezt. Kis pálinkája is van, de azzal azért csínján kell bánni, mert a pálinka az nem viccel. De különben mit is csinálna azzal a sok lehullott szilvával az ősszel, csak nem mehet pocsékba.

De aztán egy idő múlva azt vette észre, mintha a tejesember nem venné annyira szívesen a köszönését. A vége felé már azt se nagyon kérdezte meg, hogy hogyan s miképpen van. Főleg, hogy hogy szolgál az egészsége. Nem nagyon értette, hogy akkor most mi van, mivel bánthatta meg. Aztán rájött, hát persze hogy keveselli azt az egy litert, azt mondja, ennyiért nem éri meg neki leállítani meg újraindítani a motort, mert az pluszbenzin. És ebben lehet is valami, mert azért a tejesember is csak a piacról él, a benzint meg annyira fölemelték az utóbbi időben, hogy azt már el se lehet képzelni, hogy mennyire. Nem is tudja már, hogy mit képzelnek magukról ott fönn is.

És azóta mindig két litert vesz. Igaz, sohase fogy el, mert hát ki bír meginni ennyi tejet. De az se baj, ha megsavanyodik meg megfölösödik, lehet belőle egy kis aludttej. Prószába az is jó. Meg legalább a macska is jól él, szépen kigömbölyödött azóta, meg olyan fényes a szőre, hogy szinte világít még a sötétben is. De legalább a keddi tejesembert megint a barátjának mondhatja, és azért ez nem kis dolog ezekben a nehéz időkben.

Szerdán meg korán kell kelnie, azt mondja. Nagyon kell rá vigyázni, hogy el ne aludjon, mert szerdán jönnek a szemetesek, és azok olyanok, mintha sohase aludnának. Olyan korán jönnek. Beállítja a vekkert ötre, de már négykor kipattan a szeme, mert nem akar lemaradni a szemetesekről. Nehogy fölgyűljön a szemét, mert akkor aztán meg mihez is kezdene vele.

Nem lehet kitenni a szemetest előző este, mert ezek a cigányok mindent ellopnak, ami mozog, a szemetet meg odaborítják a hídjára, aztán akkor baszhatja. Szégyenszemre ott szedegetheti össze a szemetét. Mindenki szeme láttára. Főleg, ha szétfújja a szél, vagy széthordják a kutyák. Hát kinek hiányzik az, hogy lássák, mi maradt belőle.

Egyébként nincs ezekkel semmi baj, ezekkel a szemetesekkel. Jó gyerekek azok, csak ne jönnének olyan korán. Mondjuk, egyszer azért elkövette azt a hibát, hogy kirakott még egy zsákot is a szemetes mellé. Nem is tudja, hogy mi lelte, hogy ilyent gondolt. Talán lemaradhatott az előző hetiről, vagy lehet, hogy nem is volt otthon. Igen, ez akkor lehetett, ahogyan most vissza tud emlékezni, amikor kórházba került, mert elzsibbadt neki a szája széle meg a bal fele, de tisztára. Nem maradt benn sokáig a kórházban, mert őt ne tapogassa meg hallgatgassa a hallgatójával senki. Hogy mi van ott belül neki, mert azért az mégse tartozik senki másra. Hiába is mondják, hogy így a doktorok meg úgy a doktorok. Hazajött, úgy írták bele az elbocsátós papírjába, hogy a saját felelősségére. Hogy mossák a kezeiket, azért. Na, akkor lehetett az, hogy lemaradt a szemetesekről, pedig szerdán jött haza, de már csak késő délután. Annyit szarakodtak azzal az elbocsátós papírral ott a kórház adminisztrációján. Mert a papír nekik a mindenük, mintha azok nélkül a papírok nélkül már meg se dögölhetne az ember gyereke.

És akkor következő héten kirakta egy pétisós zsákban a múlt heti adagot is. Mert van neki pétisós zsákból szép gyűjteménye, ha kedve van, majd egyszer meg is nézheti. Szépen összehajtogatva, nagyság meg szín szerint csoportosítva. Tényleg nem tudja, hogy mégis mire számított, meg hová tette az eszét. Mert jól is néznénk ki, ha mindenki annyi szemetet rakna ki, amennyit csak akar. Olyan gyorsan megtelne az autó, hogy fordulhatnának vissza rögtön, a lerakókról nem is beszélve. Azért persze az ember mindig reménykedik, mert remény nélkül nem nagyon menne a dolog. Az hal meg utoljára.

És akkor a szemetesek otthagyták a zsákot. Nem mondja, a kukát, azt rendesen kiürítették, mert alapos munkát végeztek mindig is. De a zsákot otthagyták a hídon. Még csak hozzá se nyúltak. Úgy tettek, mintha észre se vennék, hogy van még ott valami. Bár azért mintha morogtak volna ezt-azt a bajszuk alatt. Valami olyasmit, hogy mit képzel, majd talán duplán dolgoznak neki ugyanannyi pénzért. Mégis mit képzel magáról az ilyen! Mert igazság szerint ott hallgatózott a függöny mögött, az utcára nyíló ablakban, és hallott is

mindent. És akkor tényleg elszégyellte magát. Igazuk van a szemeteseknek, mégis minek képzelte magát, talán valami úrfélének, jó, hogy nem kétkukányi szemetét is elviszik neki.

De ez már régen történt, azóta, úgy látta, másik szemetesek vannak. Azok már nem is emlékezhetnek erre a kis gikszerre, amikor, be kell látnia, csúnyán hibázott, ha érti, mire gondol. Azóta mindig vigyáz arra, hogy rendesen le legyen csukva a kuka fedele, és soha ne legyen túltömve. Mert azért nem lehet könnyű csak úgy föllendíteni ezeket a bödönöket egész nap. Egyiket a másik után. Kéthetente szépen ki is mossa a kukát, mert azért a büdös se mindegy, mit szólnának a kukások, hogy milyen mocskos egy ember ő. Azért ez se mindegy. Ne pletykáljanak őróla össze mindent, mikor ő egy tiszta ember, akárki megmondhatja.

Talán csütörtökön a legnehezebb, a harmadik napon. A csütörtök a szódás napja. A szódás meg goromba egy ember lehet, sehogyan se tudott vele zöld ágra vergődni, hiába próbálkozott mindennel.

Azzal a cédulával kezdődött minden, amivel a szódás üzent neki. Máskülönben nem volt vele dolga soha, a szódással. Nem is látta egyszer sem, pedig próbálta kilesni a függöny mögül, hogy mikor cseréli a rekeszt. Mert a rekeszt ki kell tenni a híd mellé, a pénzt meg az egyik szódásüveg alatt hagyni. Aztán ő meg kicseréli. Eleinte jól is ment minden, szinte alig várta a csütörtököt akkoriban, a szódás napját, azt a harmadikat. Volt ebben az egészben valami varázslatszerű, azt mondja. Kiteszi az üres rekeszt, aztán egyszer csak ott van a teli, és már hozhatja is befelé. Mintha csak csoda történne, úgy mondja most, hogy megértse. Nem lát és nem hall senkit és semmit. Mintha maguktól telnének meg azok az üres szifonok.

Aztán egy napon ott volt az a cetli. Nem nagyon értette, hogy mit is akar neki üzenni a szódásember. Ráadásul valahogy nagyon durvának érezte. Mert neki csak ne üzengessen senki, hiszen nem tud őróla semmit se, akkor meg mit üzenget itt neki. Annyit firkantott csak a cetlire a szódás, hogy nem rendszeres a fogyás. Hogy nem rendszeres. Se többet, se kevesebbet. És akkor ő most tulajdonképpen mire is gondolhatna. Jó, mondjuk, az igaz, hogy ősztől, na jó, ősz végétől, olyan novembertől tavaszig nem iszik túl sok szódát, de hát a hidegben ki kívánja a szénsavasat, azt mondja meg neki valaki. Még a fröccs se úgy fogy, ahogyan mondjuk nyáron azokban a nagy melegekben. Akkor meg mit vár tőle a szódás. Hogyan fogyna annyi télen, mint nyáron, azt azért már tényleg nem tudja fölérni józan ésszel. Azt magyarázza el neki a szódás, ha annyira egy okos embernek képzeli magát. Hiszen a hidegben amúgy is úgy kapar az ember torka. Akkor még kinek hiányzik a szóda ráadásra. Azért nem hülye az ember gyereke, ha nem is futotta neki szódagyártó gépre, hogy beruházzon rá meg a jövőjére. Azt azért nem mindenki engedheti meg magának.

A második cetli után aztán tényleg muszáj volt már valamit csinálni. Azon is annyi volt, hogy nem elég rendszeres a fogyás. Mert ez így mégse mehetett tovább. Meg őt ne fenyegesse senki, még ha maga a szódás az, akkor se. Először azzal próbálkozott, hogy egy húszassal többet tesz a szódásüveg alá. Aztán attól majd hátha megbékül a szódásember is. A pénz beszél, a kutya ugat. Mert azért egy húszas az nem kevés, főleg a semmiért, ő legalábbis így gondolta. De a szódásnak ez sem volt elég, mindig visszatette azt a húszast, mintha csak azt üzente volna ezzel is, hogy őt ennyivel nem lehet lekenyerezni. Akkor már tényleg nagyon kétségbe volt esve, nem is tagadja, és nem is szívesen emlékszik vissza azokra az időkre. A végén már aludni se nagyon tudott, főleg ahogyan közeledett a csütörtök. A harmadik nap, amikor a legnehezebb. Rosszul nézett ki, nem is tagadja. Lefogyott, karikásak voltak a kialvatlanságtól a szemei neki. Tudta, hogy valaminek történni kell, vagy neki kell tennie valamit, mert tisztára rámegy az egészsége meg az idegrendszere erre a szódás dologra.

Azt mondja, igen jól emlékszik arra a pillanatra, amikor eszébe jutott a megoldás. Szép napsütéses délelőtt volt, talán kedd lehetett, mert a tejeskannát öblítette ki a csapnál, hogy minden készen álljon, mire megjön a tejes. Mert nem szeret kapkodni az utolsó pillanatban, ilyen egy embernek tartja magát. Azt találta ki, hogy a szódával fogja öntözni a virágokat, és hogy akkor majd megint lesz rendes fogyás, mint nyáron szokott, azokban a nagy melegekben. A virágoknak meg biztos nem árthat az a kis szénsav, mert miért is ártana nekik. Talán még szebben is virágoznak, meg színesednek a gondoskodás miatt.

Emlékszik, hogy hosszú idő után ekkor aludt tényleg igazán jól, miután kitalálta a megoldást. És akkor a szódás is megbékülhetett, mert nem írt neki több üzenetet. Úgy látszott, hogy minden megint visszatér a régi kerékvágásába, és helyreáll a világ rendje, amikor egyszer csak sárgulni kezdtek a virágok levelei meg szirmai. Előbb csak a muskátlié sárgult meg, aztán sorra a többié is, de érdekes módon nem hervadtak el, csak valahogy elsápadtak, biztos a sok szódavíztől. Mintha az a sok széndioxid kimosta volna belőlük a zöldet meg a pirosat meg az összes színeket. Még rendesen virágba is borultak, amikor annak volt itt az ideje, sőt, ő úgy látta, hogy mintha még dúsabbak is lettek volna. Csak hát olyan egyszínű lett az összes, vagyis inkább amolyan színtelen.

De hát mit lehetne ezzel tenni, azt mondja meg neki valaki, tudomásul kell venni, hogy mindennek ára van. Ha valamit, hát ezt biztosan megtanulta eddigi élete során, hogy semmit nem adnak ingyen. Főleg a nyugalmat nem.

Csak azért mondja el mindezt, hogy nem akármilyen virágok ezek, mert azért azt észrevette, hogy olyan furcsán néz rájuk, hogy mégis milyenek. Pedig biztosíthatja róla, hogy ez mind az ő kertjében nyílott, és annyi van ott, hogy nem győzné lekaszálni sem. Főleg amióta szódával locsolja, mert ő még a kerti virágokat is szódával locsolja, olyan egy gondos ember. A szódától meg úgy nőnek, mint a bolondgomba, csak hát egy kicsikét sápadtabbak azért. Ezt nem is tagadja. Viszont nem hervadnak el, még levágva sem, ő ezt figyelte meg, ha érti, mire gondol. Mert úgy látszik, a szóda tartósít. Szóval, ha mégis úgy dönt, hogy esetleg hozzámenne, akkor nem látna hiányt semmiben, erre az egyre már most mérget vehet. De akkor majd visszajön később, ha most nem érne rá mégse. Hogy azért legyen egy hét gondolkodási ideje. Aztán majd megbeszélhetik a részleteket is, mert azzal tisztában van, hogy ilyenkor sok apróságban meg kell még egyezni. Anélkül nem nagyon megy a dolog. Meg hogy szépen össze tudjanak szokni, azért is.

Szóval, akkor visszajönne a jövő hétfőn, pontban ilyenkor, ha nem bánja. Mert az az ő pihenőnapja. A virágot meg itt hagyná, ha már idáig elhozta, mert annyi van a kertjében amúgy is, mint a fene. Egyet se aggódjon amiatt, jut majd a jövő hétre is, addig is tegye csak bele szépen vázába ezeket is a többi mellé.

FÜZI LÁSZLÓ

AZ EGZISZTENCIALITÁSRÓL

Tandori Dezső emlékének

Egy Sopronhoz közeli faluban születtem, ott nőttem fel. Ezerkilencszázhatvankilenc és ezerkilencszázhetvenhárom között bejáró diák voltam, Sopronban érettségiztem. Gyerekkoromban túl elzártan éltünk ahhoz, hogy ott akarjuk leélni az életünket, ahova megszülettünk – most generációm kitörni akaró tagjairól beszélek –, ezért aztán érteni akartuk a dolgokat, olvasni, tanulni. Soha nem volt elég az, ami nekünk a világból jutott.

Nekem önmagában a szöveg sem volt sohasem elég, érteni akartam a körülményeit, a meghatározottságait, azt, ami életre hívta mindazt, ami olvasnivalóként a szemem elé került. Érteni és értelmezni akartam mindent, a társadalmiság tudatosítása nélkül az olvasásaimat elképzelni sem tudtam. Tapadt hozzám a társadalmiság minden mozzanata az állandó mérlegelésekkel együtt. Tandori azt mondja, az egzisztencializmusból inkább maga az egzisztencialitás foglalkoztatta, s megkérdezi: „hogy ha az egzisztencialitás a tematizálatlan, hogyan is van ez konkrétan". Ezzel kapcsolatban én azt mondom, hogy az egzisztencialitáshoz a társadalmi meghatározottságoktól jutottam el.

Azok között kerestem azt, aki vagyok.

„A gondolat mint érzet" – mondja T. D.

Az írás mint tapasztalat – mondom én.

A gondolat számomra az azt megteremtő feszültségekkel létezik.

Az egzisztencialitással kapcsolatban nincs mit mondanom. Ha T. D. nem nevezi meg, akkor soha nem használtam volna a magam írásaival kapcsolatban ezt a kifejezést. Egyáltalán, az írásaimmal kapcsolatban semmiféle kifejezést nem tudok használni.

Az egzisztencialitás kifejezés mégis erősnek tűnik. Az embereknek ezer arcuk van, ezer arccal fordulnak a világ felé, ebből az ezerből mindig azt az egyet mutatják meg, amelyikre az adott helyzetben szükségük van. Kompromisszumokkal, álegyetértésekkel, előre kialakított gondolkodói formulák átvételével megyünk előre az időben.

Időbe telt, de megértettem, hogy az életem fontos fordulói között vannak másokéval rokon s vannak csupán a magam életéhez kötődő fordulatok is.

A leginkább általánosítható vonásnak a faluból való kilépésemet tartom. Nemzedékem tagjai közül sokan járták az általam is bejárt utat, vagy én az övékét, mindegy, hogy kinek a nézőpontjából nézzük a történéseket. A mi tanulásunkat nagyban segítette, ez némileg sajátos vonás a kilépés jelenségén belül, hogy vonaton könnyen megközelíthető város közelében éltünk, állomásokhoz közel, így bejárók lehettünk, középiskolás korunkban még nem kellett egészében kiszakadnunk az otthoni világunkból.

A hetvenes évtized számomra a szellemi és társadalmi útkeresés éveit jelentette. A soproni érettségit követően előfelvételisként katonásdit játszattak velem Hódmezővásárhelyen, ottani társaim, akárcsak később az egyetemi évfolyamtársaim, barátaim kiváló értelmiségiek lettek. Feleségemet az egyetemen ismertem meg, ő városi környezetben nőtt fel, de hozzám hasonlóan az első generációs értelmiségiek életét éli.

Ezerkilencszázhetvennégy és ezerkilencszázhetvenkilenc között a szegedi egyetemen, magyar–történelem szakon tanultam, szinte az első pillanattól Ilia Mihály tanár úr tanítványaként. Szemináriumán, majd hosszú beszélgetéseink során számos irodalmon túlmutató témát érintettünk. Tanárom az ország egyik legszélesebb körű kapcsolatokkal, hatalmas tájékozottsággal bíró embere volt, a korszak meghatározó irodalmi folyóiratának, a Tiszatájnak a főszerkesztője, majd ezerkilencszázhetvennégytől leváltott főszerkesztője. Kapcsolatai révén magam is kapcsolatba kerültem az erdélyi és a vajdasági magyar szellemi élet jelentős alakjaival. Ezerkilencszázhetvenkilenctől egy Sopronhoz hasonló, igaz, megyeszékhelyként funkcionáló város, Eger egyik középiskolájában tanítottam. Ezerkilencszáznyolcvankettőben egy Egernél jóval mozgékonyabb, befogadó szellemű városba, Kecskemétre kerültünk. Az elmondottak alapján mondom azt, hogy a hetvenes években határhelyzetben éltem, az évtized elején még egy, a hagyományos közösségi tartását éppen elveszítő faluban, az évtized közepén már az ország egyik legerősebb egyetemén tanultam, akkor fontosnak tartott szakon, tanári munkámat viszont egy hagyományos, zártságát erősen őrző kisvárosban kezdtem el.

Abban, hogy a nyugati határ mellől Szegedre kerültem, a véletlen játszott szerepet, abban az évben a pesti egyetemen nem indítottak magyar–történelem szakot, amit akkor sem értettem, s ma sem értek, hiszen ez a szakpár akkor az egyik legfontosabb, sokakat foglalkoztató szakpár volt a bölcsészeten belül. Az említett véletlen ellenére abban, hogy Sopron közeléből Szegedre kerültem egyetemre, nem voltam egyedül. Példaként mondom el az alábbi történetet. Miután emlékezéseim egyik tömbjét elolvasta a Kőszegen élő Varga B. Imre tanár úr, a következő levelet írta nekem: „Varga B. Imre vagyok, a kőszegi Jurisich Miklós Gimnázium tanára. Kedves házaspár kollégáim, Molnár Tibor és felesége, Polgár Katalin (akit a könyvében is megemlít a *Cipőfűző* vers kapcsán, és aki a megsárgult Szegedi Egyetem azon számát meg is mutatta) megajándékoztak legutóbbi kötetével, mondván, ismerhetem Önt, hiszen földik vagyunk, Ön fertőszentmiklósi, én kapuvári, ahová egy focimeccs kapcsán átbiciklizett. Őszintén szólva meglepődtem.

Jómagam is Sopronban jártam gimnáziumba, igaz, a Berzsenyibe. Én nem bejáró voltam, hanem kollégista, 1972–76 között. Hódmezővásárhelyen voltam előfelvételis katona, majd a JATE-n földrajz–orosz szakos, és 1982-ben végeztem.

Végig a Herman kollégiumban laktam, így néha össze is futhattunk. Könyvét nagy élvezettel olvastam a téli szünetben, sok kedves emléket hozott vissza a régi időkből, az én családi hátterem is hasonló az Önéhez.

Ha Kőszegen jár, bármikor szívesen látjuk kollégáimmal, annál is inkább, mert a tantestület 70%-a a JATE-n végzett, sokszor nosztalgiázunk."

Látható, még földrajzi vonatkozásban is többen járták azt az utat, amelyiket én is. Kecskeméti barátaim között tartom számon azt a kapuvári születésű magyar szakos tanárt, aki, igaz, pár évvel alattam, szintén a szegedi egyetemen végzett, azóta pedig Kecskeméten tanít.

Az otthontól való távolságot mégis meg kell említenem a saját történetem másokéval is rokon, de mégiscsak egyéninek tűnő vonásai között, hiszen ez a távolság az otthoni világtól való elszakadást felgyorsította, s véglegessé is tette. Szociológiai helyzetemet meghatáro-

zó sajátos vonása van annak is, hogy bölcsészkaron végeztem a tanulmányaimat, ezzel a nyolcvankilences fordulat előtt erős társadalmi presztízzsel bíró rétegbe kerültem, ám ezt a presztízst ez a réteg a rendszerváltást követően szinte azonnal elveszítette.

A magam szellemi kiéhezettségét és kíváncsiságát a határhelyzeti létből vezetem le, noha lehet, hogy csak alkati tulajdonságról van szó. Kezdetektől foglalkoztatott a magam és a közösségem helyzete, az, hogy hogyan élünk, s hogy hogyan élnek másutt, milyen helyet foglalunk el a társadalomban, s hogy miképpen működik a társadalom, s miképpen működnek más társadalmak.

Feltehetően olvasni is ezért kezdtem. Olvastam regényeket, tanulmánykötetet, s olvastam gimnazista éveimtől kezdve az irodalmi folyóiratokat, majdhogynem valamennyit, határainkon innenről és túlról, most nem sorolom fel őket. Ezt ma egyrészt természetesnek tartom, mert a társadalomban élő ember viszonyairól, kapcsolódásairól a legtöbbet talán az irodalom mondhatja, másrészt némileg megkésett jelenségnek is, mert sem gazdaságtörténeti, sem más, mondjuk politológiai munkákat nem olvastam. Igaz, akkor még nem is nagyon olvashattam ilyeneket. Gazdasági kérdéseket taglaló írásokkal nem találkoztam, filozófiai írásokkal sem, a művészeten belül a képzőművészettel sem kerültem kapcsolatba, még a képzőművészet társadalmi vonatkozásaival sem. Minden, amit említettem, s amit említetlenül hagytam, csak később került be a látókörömbe. Diákként és kezdő tanárként az irodalom, főképpen pedig az irodalomban megmutatkozó szociológiai, később jó ideig az irodalomban megmutatkozó politikai tartalmak foglalkoztattak. Az irodalom központi szerepét, a szellemi életet uraló súlyát mindenképpen a hetvenes évek egyik meghatározó jelenségének tartom. Leegyszerűsítő módon, s vállalva most ezt a leegyszerűsítést, azt gondolom, nem az a hibás, aki a felkínált lehetőségekkel él, hanem maga az a kor, amelyik megkésett szerepekkel kínálja meg az embereket. Ugyanakkor nyilván nem véletlen, hogy mindazok a jelenségek, amelyeket a hetvenes évek végének prózafordulataként emlegetünk, ekkor már megmutatták magukat.

Az előbb jelzett irodalomérzékelésből következett az is, hogy tájékozódásomat erősen segítette a szociográfiai irodalom fellendülése, itt az Élet és Irodalom, a Forrás, a Valóság, később a Mozgó Világ írásaira utalok, s megemlítem a *Magyarország felfedezése* című sorozat köteteit és az *Írószemmel* címen megjelentetett antológiákat is. Akkor egyszerű olvasóként még nem éreztem a csapdákat, azt, hogy a fennálló rendszer segíteni akarta az ún. valóság megismerését, ám ha a szociográfus eljutott a rendszer lényegéig, s megfogalmazta annak alapvető ellentmondásait, akkor retorziókat alkalmazott. Később aztán szembenézhettem ezzel a jelenséggel és a következményeivel is. Barátaim, munkatársaim élete, Zám Tiboré, más vonatkozásban Hatvani Dánielé is erre a jelenségre ment rá.

A rendszer működését már korábban megismertem, merthogy a hetvenes éveket annak a megkeményedése jellemezte. Az otthoni világ szemben állt a hatalommal. Az a lenti világ, úgy gondolom, mindent, ami fölötte volt, idegenkedéssel szemlélt. Ebben a vonatkozásban mindazt, ami az ún. fenti világ működéséhez tartozott, folytatásnak tekintettem. Azt is, amiről Ilia tanár úr beszélt nekem egy teljes szombati délelőttön, hogy miért kényszerült lemondani a Tiszatáj főszerkesztői posztjáról, azt is, amikor – ma már tudom, hogy így hívták őket –, a III/III. emberei megjelentek nálunk, hogy kísérletet tegyenek a beszervezésemre, s számos más jelenséget is, egészen sokáig, egészen a rendszer működésének számos túlélő jelenségéig.

Ma úgy látom, hogy a szocialistának nevezett világ spirálszerű mozgással haladt önnön végkifejlete felé, közben nyolc-tíz-tizenkét éves ciklusokban követték egymást a hol a nyitottság, hol a bezárkózás és a rendteremtés irányába mutató időszakok. Ezerkilencszáz-

hatvannyolcra így következett egy hosszabb balos időszak, ez nagyobbrészt egybeesett a hetvenes évtizeddel. De már ebben az időszakban megteremtődtek a későbbi forrongás mozgatói, a hetvenes években például a demokratikus ellenzék csírái ugyanúgy kialakultak, mint az ún. népi ellenzéké. A Charta '77-et, a csehszlovák ellenzék ezerkilencszázhetvenhétben közzétett nyilatkozatával való szolidaritásukat kifejező iratot harmincnál többen írták alá, két évvel később pedig kétszázötvennél is többen azt a Kádár Jánosnak írott levelet, amelyikben a kelet-európai politikai perek újabb hullámának megakadályoztatását kérték. Ezerkilencszázhetvenkilenc májusában Lakiteleken került sor a fiatal írók találkozójára, többen ezt az ezerkilencszáznyolcvanhetes lakiteleki találkozó előzményének tartják. A magyar irodalmi sajtó a nyolcvanas évek elején erősen radikalizálódott, erre válaszként számolták fel a Mozgó Világot ezerkilencszáznyolcvanháromban, szankcionáltak több vidéki folyóiratot, ez a folyamat már-már tragikomikus módon ezerkilencszáznyolcvanhatig eltartott, onnantól már újabb történet kezdődött.

A magam életútjának sajátos vonásaként tartom számon a vidéki világhoz való kötődésemet. Falun születtem, Szegeden voltam egyetemista, eddigi életem nagyobbik részét Kecskeméten éltem le. Miközben menthetetlenül városlakó lettem, s a magam céljai szerint használom a város nyújtotta lehetőségeket, az ország fővárosához csak alkalmi kapcsolatok fűznek. Igaz, akkor is kerülhettem volna vidéki városba tanítani, ha történetesen Budapesten végeztem volna az egyetemi tanulmányaimat, valami megmagyarázhatatlan oknál fogva mégis úgy érzem, hogy az említett esetben a Pesten maradásnak nagyobb lett volna, talán nem is az esélye, hanem az eshetősége. Budapesten, ezt nem előnyként s nem hátrányként, nem negatívumként és nem pozitívumként említem, még nem dolgoztam, és nem is laktam egyetlen pillanatig sem. Azt, hogy milyen lehetőségeket adott volna a fővárosban való élet, elzárt volna valamitől, vagy éppen teret adott volna valami másra, mint ami végül megtörtént velem, nyilvánvalóan nem lehet megmondani. A magam eddigi életútjának a kereteivel elégedett vagyok. Amikor én jártam egyetemre, a szegedi bölcsészkaron kiváló tanárok tanítottak, s már az első egyetemi napjaimon találkoztam azzal a tanárommal, akivel máig meghatározó szellemi kapcsolatban élek. Kecskeméten nyitott szellemi közegbe kerültem, maga a város is nyitottabb és máig fejlődőképesebb a magyar városok döntő többségénél, így az ún. vidékiség káros vonásaival nem nagyon találkoztam. Néha azt gondolom, hogy ha mindaz, ami szellemi-művészeti területen ebben a városban történik, Budapesten történne, akkor a mostaninál nagyobb visszhangra találna. Ennek a jelenségnek a következményeit azonban nem érzem meghatározó jelentőségűnek vagy veszteségnek.

A vidéki létet általában szembeállítják a fővárosival, ezt az utóbbit nagyobb lehetőségekkel bírónak mondják. A fővárosba irányuló mozgás a rendszerváltás után is folyamatos, talán erősebb is, mint korábban volt, ahogy a főváros és körzete gazdasági teljesítménye is kiemelkedik az átlagból, mégis azt mondom, hogy a rendszerváltást követően, szerencsés esetben, vidéken élni kevésbé tűnik hátrányosnak, mint korábban, kevésbé szerencsés esetben viszont jóval hátrányosabb annál. Magam a főváros-vidék szembeállítást soha nem helyeztem előtérbe, egyrészt azért, mert a vidéki lét számomra természetes volt, másrészt azért, mert mindig beleilleszkedtem abba a szellemi közegbe, amelyik nap mint nap körülvett, harmadrészt azért, mert valamennyire mindig kívül is álltam azon a világon, amelyikben éltem. Alkati okai is voltak ennek, de a munkám, a körülményeim és a lehetőségeim is közrejátszottak ebben. Benne éltem az irodalom közegében is, sok vendégünk volt Kecskeméten, emellett sokat jártam Pestre vagy Szegedre vagy máshova. Konferenciákon, tanácskozásokon vettem részt, ott voltam, ott lehettem az irodalmi világ számos formális

vagy informális rendezvényén. A kilépés lehetőségét soha nem kerestem, a magam számára teljes világot itt találtam meg.

Azok közé tartozom – kevesen mondhatják el ezt magukról –, akik a nyolcvankilences változások után is megmaradtak azon a helyen, ahol addig dolgoztak, s a munkájukban örömüket is lelik.

A magam élete kapcsán általánosíthatónak tartom az általam megfigyelt értékrendek változásait is. Bár nincs terem a számomra legfontosabb időszeleteknek, s az ezekhez kapcsolódó, számomra fontos emberek értékrendjének bemutatására, pár megjegyzést azonban ennek kapcsán is teszek. Nagyszüleim élete minden társadalmi hatás, változás, erőszakos beavatkozás és gyorsított átalakítás ellenére utóparaszti, de inkább erősen paraszti körülmények közt telt. Gazdálkodtak, földet műveltek, állatokat tartottak, később, amikor beléptették őket, pontosabban anyai nagyapámat beléptették a termelőszövetkezetbe, a megváltozott külső keretek között ugyanezt tették. Értékrendjükről elmondható mindaz, amit a paraszti világ értékrendjéről hagyományosan elmondanak. Életüket meghatározta a munka mindenekelőtt való fontossága, a több évszázados termelési és társadalmi rendbe való belehelyezkedés, s így a biztonság keresése, a házastársuknak a megbecsülése, sőt tisztelete, a családtagok, különösképpen a gyermekeik összefogására való törekvés, a nagycsalád elfogadása, az azon belüli létezés, a családi harmóniára való törekvés – összhangban a természeti körülmények megismerésével és elfogadásával. A hazugságot nem ismerték, erkölcsi tartásukat a vallási tanítások határozták meg, vallásosságuk erőteljes volt. Saját kultúrájukban éltek, olvasni keveset olvastak, rádiót is ritkán hallgattak, leginkább a híreket, azokat azonban alig-alig kommentálták. Közösségük tagjának érezték magukat, ahhoz kötötték őket a hagyományaik, az általunk már alig ismert rokonsági kapcsolódások, kulturális kötődésük is közösségi jellegű volt. A kultúra kifejezést itt hétköznapi értelemben használom, mindaz, ami a népi kultúra kifejezés kapcsán a ma emberének eszébe jut, majdhogynem távol állt tőlük. Nagyanyám a rózsafüzér gyöngyeit morzsolva imádkozott, a szertartásokon énekelt, minden vallási kötelezettségnek eleget tett, s a szokásrendet is ismerte, nagyapám vallásossága visszafogottabb volt. A kötelezően kialakított rendtől nem tértek el, nem emlékszem, hogy apokrif népi imádságok előfordultak-e az ő köreikben, igaz, az ő életükben még én sem tudtam ezekről semmit, de az is igaz, hogy Erdélyi Zsuzsanna a mi falunkban is gyűjtött. A dolog természeténél fogva semmit nem tudtam a falu erotikus vagy szexuális életéről, arról, amiről Vajda Mária balmazújvárosi adatgyűjtésében és feldolgozásaiban, Balázs Lajos pedig előbb az *Amikor az ember nincs es ezen a világon* című, *Paraszti nemi kultúra és nemi erkölcs Csíkszentdomokoson* alcímű monográfiájában, majd a paraszti világ szerelmi eposzaként a *Cérna és a tű* című összeállításában tett közzé hatalmas anyagot. Nem beszéltek erről, következésképpen nem is hallottam róla, de az, hogy nem beszéltek róla, nem jelenti azt, hogy nem is létezett, munkájával Balázs Lajos éppenséggel a létezését bizonyította. Mindemellett meg kell jegyeznem, hogy nemi felvilágosításnak semmiféle jelét nem tapasztaltam a magam környezetében. Nagyszüleim életét zártnak láttam, olyannak, amelyikből a jövő felé nem vezet út. Ma már elismerem akkori világuk értékeit, akkor inkább menekültem tőle, ahogy a kicsi, vályogfalas-kemencés ház levegőjét sem szerettem. Az adott helyzetbe való beletörődést nem tudtam elfogadni, ahogy a szegénységben való megbékélést sem, bár meg kell jegyeznem, hogy a változtatásnak vagy a kitörésnek a számukra adott lehetőségét egyetlen pillanatig sem láttam.

Szokás arról beszélni, hogy a hagyományos paraszti társadalomból a polgárihoz vezetett az út, ebből következne az, hogy a társadalom értékrendjében az átfejlődés során a paraszti értékrend helyére a folyamatos átalakulásban a polgári értékrend került. Nálunk azonban nem szerves átalakulás zajlott, s a sor végén, akkor még így láttuk ezt, nem is a polgári, hanem

a „szocialista" társadalom állt. Az biztos, hogy szüleim a megörökölt paraszti értékrendből léptek ki, s annak inkább a modernizáltabb, új házat építő, közlekedési lehetőségekkel bíró, televíziós változatában éltek, mintsem a szocialistának nevezett értékek között. Ismerték a földművelés „szabályait", állásuk-munkájuk volt, családközpontú életet éltek, fölnevelték és taníttatták a gyermekeiket, de a paraszti világból kiinduló értékrendjük erősen köztes maradt, eredőiben természetszerűen a paraszti felé mutatott vissza. Zártsággal járt ez is, valójában nem léptek bele az újabb világba, nem ismerték azt meg, s nem éltek a lehetőségeivel. Ahhoz, hogy a faluból kilépjenek, tanulniuk kellett volna, közép- és felsőfokú iskolázottságra azonban nem volt lehetőségük. Az anyagi lehetőségeik nem tették ezt lehetővé, de az az idő sem, amelyik nekik jutott. A népi kollégistákkal voltak egyidősek, amikor a népi kollégistákról olvasok, mindig eszembe jutnak ők is. S hogy egy-egy önmagát megmutatni tudó nagy tehetségre vajon hány olyan ember jutott, aki ebbe a kiválasztódási láncba még csak be sem kapcsolódhatott.

Amikor a paraszti értékrend nem teoretikusan elemzett, hanem általam megfigyelt elemeit leírtam, rá kellett jönnöm, hogy a szocialistának nevezett berendezkedés azok közül jó néhányra rátelepedett. Így például a közösségiségre, ezt hirdette nemzetközi szinten, s ezt hirdette a legkisebb hazai falvakban is, természetesen a maga igényei és elvárásai szerint. Az új világ másik fontos jellemzője a helyzet elfogadásába való belenyugvásra való rájátszás volt. A paraszti társadalom fejlődni akart, de ritkán lépett drasztikusan. Kádár ezt a kompromisszumra való hajlamot érezte meg, s erre építette a maga politikáját. Egyetemista voltam már, amikor megértettem, hogy csak egy tant, egy nyelvhasználatot tanítanak nekünk, az általuk tanítottakon keresztül viszont nehéz támadni a fennálló rendet. A közösségi gondolkodásnak mindig híve voltam, ezt megörökölt ösztöneimnek tudom be, manapság viszont egyre többször olvasok az egyén elsőbbségéről. Ilyenkor mindig meglepődést érzek, mert a közösség boldogulását mindig fontosabbnak tartottam egy-egy ember érvényesülésénél. Közösségi ösztöneim belevittek pár szerepbe, a kizárólagosságtól való iszonyodásom azonban eltávolított azoktól a szerepektől, amelyek rám nőttek vagy rám nőhettek volna. Ha a fentebb jelzett ösztönöket a paraszti világra vezetem vissza, akkor kitörési késztetéseimet is gyerekkoromból eredeztetem, abból, hogy nem tudtam elfogadni az akkor látott, s állandósultnak gondolt világot. Egyetemista voltam, amikor az értelmiség érdeklődése az ún. elhallgatott történelem kérdései iránt megnövekedett. Irodalom, történelem, nemzeti kérdés, határon túli magyarság, az ottani magyar irodalmak – ezek kötötték le az én érdeklődésemet is.

A korábbi világ rendje, mondhatom azt is, hogy természetesen, eltűnt. Eltűnt az az értelmiségi eszmény is, amelyhez kötöttem magam, s számosan eltűnnek azok közül az emberek közül, akik ezt az eszményt képviselték, akik hatottak rám.

Ahogy már írtam, életemet határhelyzetekben megélt életnek tartom. Erre nem csupán azért utalok, mert határvidéken, ha felnövesztem ezt a tényt, akkor azt is mondhatom, hogy két világrendszer határán születtem, hanem azért is, mert szociológiai értelemben is határhelyzetbe kerültem bele. A paraszti világ rendjét megtapasztaltam, de nekem már el kellett jönnöm a faluból, bár pontosabb talán, ha azt mondom, nekem már ki kellett lépnem a paraszti világból, merthogy a kilépés és az eljövetel nem azonos egymással.

Elődeim hosszú évszázadokig éltek abban a faluban, amelyikben megszülettek, ha a történelem meg is érintette őket, mindig vissza tudtak térni a maguk természetes világához. Mi már eljöttünk otthonról, s a gyermekeink is elmentek abból a városból, amelyikben megszülettek, s amelyikben mi élünk. Családunkban az állandóság elvesztése velünk kezdődött, s velük folytatódik.

RENTZ MÁTYÁS

A VIDÉKI ÍRÓK RÖVID TÖRTÉNETEIBŐL

Sokáig én is azt hittem, amit tanítottak erről: Petőfi Sándor azért gyalogosan ment föl Pestre, mert nem volt pénze utazni. Aztán Szolnok történetének képeskönyvéből értettem meg az igazságot. Egy messzi utazó szekérrel kívánt Szolnokról Püspökladányba jutni. Alkudozott egy fuvarossal, aki csak Törökszentmiklósig vállalta az utat, ha útnak lehet nevezni víztükrön egy homályos sártöltést. Egy napig tartott az út Szolnokról Törökszentmiklósra. Gyalog gyorsabb lett volna.

Nádudvarra Fegyvernekről tavaszvízben a leggyorsabban ladikkal lehetett eljutni. Csokonai idejében Detbrecen még nem úgy számított vidéki városnak, mint manapság.

Sokáig ezt sem értettem, ha vannak vidéki városok, mik a budapestiek.

Egyfajta magyar írói etika szerint a dilettáns ismérve az, hogy íráskényszere van. Ez igen-igen nagy kényszer. A magyar dilettánsok, pl. Berzsenyi Dániel története. Akkoriban a vidékiség még nem jelenthette a Budapesten kívüliséget, mert Buda is vidéki város volt, mint Pest vagy Pécs. Debrecen talán nem annyira *vidéki* város volt. Berzsenyi korában vidékinek lenni a Parnasszushoz képest a lentiséget képviselte, és akkor Kazinczyék voltak azok, amik manapság a budapesti városok: a fennebbség.

A magyar művészetetikában a művészt az teszi, hogy pénzért csinálja. A magyar író szívesen panaszolja, hogy már megint csinálnia kell, mert kell a pénz, s ez az, ami miatt Krúdy napi tizenhat oldala frusztrálja; az alkoholista vén dög hogy volt képes rá, hogy tizenhat oldal?, s elképesztően szívesen támogatja a magyar irodalomtudósok egy részének az álláspontját Krúdyról, miszerint híg az életműve. Vagy még annál is hígabb. Utalnak rá, hogy lektűr.

Csokonai idejében minden magyar város vidéki volt, Pest és Buda természetesen, Pressburg és Raab meg persze hogy. Kaschau, ahol Csokonai kortársa Johann Großschmied volt.

A mű kedvelője kedvtelésből teszi, amit. Műkedvelő. Amatőr a vidéki színjátszó, aki nem él meg a színházból. Tájolni: az vidékre menni. Színésznek száműzetés a vidék, és ezt egy picit rokon szemlélettel kezelik az irodalomban is. Más a nyári játékok vagy ilyesmi: az munka, a kellemessel összekötve. Szigliget.

Borbély Szilárdnak és Darvasi Lászlónak hetente Budapestre kellett vonatoznia még az internet hajnalán is. Darvasi egy másik vonalon intercityzett; de a debreceni vonalon, ha utaztam, néha belegondoltam: hátha Borbély Szilárd is most.

Darvasi egy idő után beleunhatott a vonatozásba, mert felköltözött.

1983-ban fel akartam hívni Kardos G. Györgyöt az Élet és Irodalom szerkesztőségében. A pesti barátom azt állította róla, hogy ő foglalkozik vidékiekkel is. Előjegyeztettem a postán a számot, megismerkedtem, telefonon, néhány közbülső telefonossal. Falura

városból kellett vonalat kérni, a városközit (interurbán). Gyalog felértem volna Budapestre, mire kapcsolta az Élet és Tudomány szerkesztőségét egy nagyon kedves, vak budapesti telefonos, akinél protekcióm lett. Annyi jót beszélgettünk! Közben az *Irodalom*ból valahogy *Tudomány* lett.

A falumból Nagy-Budapestre menekülő svábok magyarosítottak is. A Kunzerek pl. a Fegyvernekit választhatták.

A falumból nemcsak a teljesen elmagyarosodott és asszimilálódott svábok emigráltak Budapestre, de a magyar középosztály is. Lelovich Istvánnak fel kellett oszlatnia a szövetkezetét, hogy a túrkevei lehessen az első szövetkezet. Lelovich elosztotta a szövetkezet (vagyis lényegében a saját) vagyonát a tagok között azzal, hogy el innen vidékről Budapestre, mert itt majd élni nem lehet.

Beszéltem ennek a volt szövetkezetnek az egyik volt tagjával, kérdeztem, hol lakik. „Ócsán." Hiszen az nem Budapest! Tőle gyűjtöttem ezt: „Ócsa, picsa, Pest: egyre megy, Pest az mind!"

Vidéki falvak? Egy budapesti falura akkor bukkantam, amikor megkerestem a Fegyvernek utcát. Nagy csalódás volt. Lakótelep.

Néha az igazmondás túl sok magyarázkodással jár, ezért egy ősz pesti úrnak, bizonyos dr. Nyáry Gálnak azt hazudtam, Abonyban lakom. „Az jó, Abony Pest megye, az már majdnem Budapest!"

Krúdy budai oldali sétáin érintette Albertfalvát. Budán Albertfalva úgy hangzik, mint a pesti oldalon Cinkota vagy Mátyásföld: tanyavilág. Házibulira hívni Cinkotára egy újlipótvárosit? Ahova csak a HÉV-vel lehet kijutni? A városban a metróövezet a város, erre is a pesti barátom tanított, akitől a tippet kaptam Kardos G. nevével. Az ő apja valamivel jobban járt, mint a Kunzerek, zsidóból magyarosíthatott, és a Balpatakit választhatta.

Balpataki, mint minden friss elsőgenerációs, budapesti akcentussal beszélt. A budapesti akcentus olyan budapestiek, de pláne ősbudaiak meg őspestiek kifinomult és valószínűleg zenei tanulmányokkal csiszolt hallása miatt alakult ki, akik a vidékiek hangzóiban felfedezték a vidéki ízeket, és erre azonnal rákérdeztek azzal a jellegzetes hullámzó ajakas mosollyal.

Megfigyelésem szerint mindössze egy évtizedet kell Budapesten élni, és az így *budapesti* már nem tudja elképzelni, valaha hogyan élhetett vidéken. Természetesen ezt a mondatát budapesti akcentussal affektálja.

Németországban nézem a tévét: Talking Heads, beszélő fejek egy beszélgetős műsorban, jelentős művészek és közéleti emberek. Elkezdjük találgatni, mint valami vetélkedőben, hogy ezek a neves ember melyik németföldéből valók. Ki a bajor, ez Ossi (volt NDK-s), és azon belül még annál is keletibb, a kövér nő viszont felrajnai, tőle jobbra a faszi annyira a hochdeutschot beszéli, mintha soha nem járt volna Berlinben, és nem látott volna más televíziókat, mint a hamburgi regionálisok.

Egyszer azért meg kellett volna kérdeznem Váncsát, hogy *kezdő versenyző*, színpadi díszletmunkás korában beszédének debrecenies ízeit hallották-e salgótarjáninak feszt, mint pl. az én esetemben.

A hangrögzítés hajnalának médiáiban a szpíkerek nyílt magánhangzókkal beszéltek, mint Rákosi Mátyás. A bócsko-bónóóti zsidók is ó-ztak, ez rejtély, hogy az adai Rákosi hogyan tudott dunántúli akcentusra váltani. Azt tudhatni róla, hogy polihisztor is volt, pl. nyelvzseni.

A „rendszerváltás" kora óta a vidékieknek is vannak vidékijei, az *ukránok* meg a *románok*. Azt hittem, hogy Tamás Gáspár Miklós majd Trianon 100 alkalmából a szokásos éves provokációja mellett dönt, és megírja, hogy ő román. Újabban egy másik *román* Ady Endre lenne.

Kedvenc vidéki zenekarom a *román* Bagossy Brothers.

Vidékről sokan próbálkoztunk Budapesten úgy, hogy azért nem szerettünk volna Budapestre költözni is.

„Mi maga, egy Nádas Péter, hogy itt levelezget velünk?" – kérdezte annak a szerkesztőségnek az anyja, oszlopa, mindene – újabban lapigazgatója? –, amely szerkesztőséggel Hazai Attila született budapesti (és azon belül is ötkerületiiii) író levlapokon tartotta a kapcsolatot.

Krúdyt sok-sok mindenért lehet irigyelni, és nem csak a menőnek számító mai magyar írókat frusztráló napi tizenhat oldalas penzumáért. Krúdy nem haragudott és nem gyűlölt, művei legsötétebben aljas alakjairól még csak nem is utálattal írt.

Budapestről mindent Krúdy Gyula írt meg, és még külön Pestről meg Budáról, ahová Pestről menekült. Szép korszaka volt a kettő között a Margitszigeten. Nincsen már az a Buda és az a Budapest sem, ami Krúdy idejében volt, és még mindig azt állítom, hogy többet Budapestről vagy a nőkről azóta sem tudott senki írni, még a másik jellegzetesen vidéki, Márai sem. Márai legalább nem is titkolja ezt. Krúdy egész életműve is titok, de minden titkainak legnagyobb titka az, hogy valójában sohasem szerette Budapestet. Budapest nemszeretésén belül pedig Budát *nemszerette* kevésbé. Utolsó lehelete egy publicisztika, amiből senki nem ismerné föl Krúdyt; modern újságírói szöveg, akár Plankó Gergő is írhatta volna a 444-en, ha nem lenne még Árpád híd, de kellene.

Petőfi egyik legtöbbet idézett sorában az Alföld végtelen rónáiról dall, de leglényegesebb éveit Pesten töltötte, ott fogant gyermeke a forradalom éjszakáján, és egy másik vidéki, Jókai, ugyanabban a lakásban, a másik szobában szorította fejét a párnája két fele közé.

A falumból jó sok ember lett híres attól, hogy Budapestre költözött. Akik a falu hivatalos hülyéi lettek, mert annyi eszük és zsenialitásuk ellenére maradtak helyben, azok közül a különc Lelovich György (ornitológus, solymászmester, szakíró – a szerk.) a leghíresebb országosan.

Lelovich György majdnem hetvenéves korában lehetett volna a legesleghíresebb, amikor Vitray Tamás első asszisztenséig eljutott a neve, majd a lehetőségek közül Vitray Lelovichot választotta, mert ahhoz csak a nagykörűi paraszthházából át kellett kompoznia Fegyvernekre, és még négy kilométert autóznia. A kamerát már kikapcsolták, de a beállítás még semmit nem változott, amikor Vitray hátradőlt, és így szólt a stábhoz: „Kihez hoztatok? Mindegy, ezt megcsináltátok, majd összehozzátok valahogy a vágóasztalon!"

Lelovich Györgyöt már a saját anyja is idiótának tartotta. Ezért adta a birtok értékes részét István fiának, a semmiben nem különös, tehát átlagosan jó képességűnek, aki mit sem sejtve arról, hogy a történelemkönyvekbe majd az 1949-es évet írják be a kommunista hatalomátvételhez, már 1945-ben szövetkezetet alapított a birtokból, hogy ne vegyék el a kommunisták. A kommunisták 1947 végén megkeresték azzal, hogy Túrkevén lesz az első szövetkezet, ezért választhat, hogy feloszlatja a termelőszövetkezetét, amit kifizetnek neki, és lehet a Földmívelési Minisztériumban a Termelőszövetkezeti Osztály vezetője, vagy simán elveszik a szövetkezetét, és nem kap egy kanyi vasat sem, megverik és bebörtönzik, ahogy általában is az osztályidegenekkel ez szokás.

Nem tudom, hogy egyszer benne lettem-e a tévében. Egy egészen kezdő riporterlány tolta az arcomhoz a mikrofont, megosztott első díjat nyertem valamilyen Zsolttal egy forgatókönyv-pályázaton. „Most már, hogy nyert, Budapestre költözik?" „Ó, dehogyis, ez a nyeremény nem jelent semmit, szinte kizárt, hogy film legyen belőle!", nyilatkoztam mosolyogva, majd kb. ugyanezt elismételtem a Petőfi rádió késő délutáni műsorsávjában is. A Bródy Sándor utcában búcsúztunk el a valamilyen Zsolttal, ő elárulta, hogy most azonnal Budapestre költözik. Benne volt a tévében és a rádióban, ha ráadásul még fel is költözik Budapestre, kész a karrier. Azt hiszem, sokadrangú publicista lett.

Vannak olyan klisék, amikkel vidékiből budapestivé lett, és budapesti akcentussal beszélő szerkesztők meg kritikusok szívesen semmisítenek meg *vidéki parasztok*at: ez a „személyes sértettség", néha még a „frusztráltság"-gal kiegészítve. Abból indul ki ez a közhely, hogyha egy vidékinek mégsem sikerül levelező vagy ingázó tagozaton valamire jutnia – Borbély Szilárd mindhaláláig kitartott az ingázás és levelezés meg föltelefonálgatás és ímélezés mellett a szkájpkorszak hajnalán –, akkor elkezd belőle a „sértett ember" beszélni, pontosabb szóval (ami kicsit hangutánzó-hangfestő is) pampogni, és jellegzetesen esik neki a Budapest-vidék témakörnek, amit tévesen (vagy szándékos gonoszságból) tolnak bele a népi-urbánus vitába. Illyés Gyula úgy volt paraszt, ahogy vidéki, vagy amennyire József Attila proletár.

Móricz Zsigmond is mindig vidéki maradt. Fennmaradt egy rádiófelvétele, szép, bársonyos paptanári hangja van Móricznak, akcentus nélküli. Dolgozni viszont olyan őserővel tudott, mint egy paraszt. Nemrég megütköztem egy szövegen, ami kifogásolta a végtisztességet, amit Móricz Zsigmond vezényelt Ady friss, hűlő, kimosdatott és „színpadias körülmények között még órákig a kórteremben hagyott" teteme körül. Pedig Móricz csak megint vidéki paraszt volt, egy vidéki férfi elképzelésével férfi barátja és egy nagy költő teteme körül. A végtisztességet, amit Móricz Zsigmond Adynak rendezett, egy felsőiskolázatlan tótkomlósi paraszt Kutyej vagy Závoda is megadta volna.

Kosztolányi is vidéki lett volna, mint az unokatestvére, Józsika. Mind a ketten hamar fölkerültek és fönt is maradtak Budapesten. Józsikának volt egy ötlete hanyatló morfinista korában: vidéki körorvos lesz, és akkor hátha nehezebben jut morfiumhoz.

Már sikeressé lett budapesti írók szívesen menekülnek a csendes vidékre. Móricz Zsigmond Leányfalun lakott. Az őspesti Nádas Gombosszegen idillez. (Azelőtt Nagymaroson, ott volt a Mészöly Óvoda is.) Kardos G. Györgynek csak egyszer tudtam viszonozni a hozzám való (és mint utóbb kiderült, az ún. „karrierem"-re nézve még a „személyes sértettségem"-nél meg a „frusztráltság"-omnál is hátrányosabb) jóságát. Milyen autót vegyen, hogy valahogy

kimenekülhessen a városból, hogy egy kis asztalkához kucorodván írni tudjon végre. Hová menekülhessen? A messzi budai hegyekbe. (Ez időben a mobiltelefonok még akkorák voltak, mint egy ridikül, és csak a televíziónak vagy a rádiónak külsőző íróknak tellett ilyesmire.) Mit mondhattam erre egy olyan embernek, aki a többi autótól csak a Mercedest meg a Rolls-Royce-t tudta elkülönböztetni. Talán még egy Jaguárt. „Varga Imre szobrászművésznek van egy olyanja, Renault Five Express."

Budapestieknél ugyanúgy vigyázni kell a nevek emlegetésével, mint vidéki falvakban. Ha életnek lehet nevezni, akkor a magyar műűűvészeti ~ben mielőtt egy nevet ki akarsz mondani, ki kell tudnod annak a névnek az akusztikáját abban a körben. Minden magyar músai körnek megvan a kétmondatos hallomása, íratlan lexikon, aminek a szövege még az ilyen íratlanságok szerkesztői által is nehezen korrektúrázható vagy javítható után. Minden közepes vagy gyöngébb karrierű vidékinek a kétmondatos hallomásában benne marad az, hogy vidéki. Kizártnak tartom, hogy Závada Pál vagy Darvasi László kétmondatosában a vidéki benne lehetne.

Maga a beküldött írás addig nem érdekelt senkit a papírboom idején sem, amíg először utána nem jártak, hogy a szerző az kicsoda – amikor nem győzték vivőnevekkel megtölteni a periodikákat és „vegyesebb megítélésű" nevekből is tallózni kellett, még akkor is így ment ez. Előfordulhatott, hogy valakinek már jelentek meg publikációi fontosabb periodikákban is, és még nem volt róla rendes kétmondatos hallomás. Az ideiglenes imigyen hangzott: „Nem tudom. Biztos vidéki."

Budapesti gyári munkások között gyűjtöttem: ők miről ismerik meg a vidékit, ha még csak nem is beszéltek vele. (A gyár egyen munkásruhájában, a részlegek elkülönböztető színeiben). Hát arról ismerik meg a vidéki belsőst (a külsősök nem kapnak formaruhát), hogy gyalogol. Jó, akkor megkérdezem erről a vidékieket, ők meg azon röhincselnek, hogy ugyan nem ismerik egymást, de budapesti az lehet, aki az utat az öt perc sétára lévő gyárba feltétlenül és csakis trolival vagy busszal tudja elképzelni, és képes inkább negyedórát várni, mint hogy ballagjon öt percet.

Szép idejében Budapest gyaloglója Krúdy Gyula volt. Mindenhová gyalog járt, és amikor a napi két részegsége végén reggel hatkor nekiindult a Margitszigetre a Mester utcából, akkor is gyalog. Sétának pedig azt nevezte, amikor Óbudáról elsétált Budafokra meg vissza.

MINDVÉGIG, TOLLRAJZ, 22X13CM, 2018